

E. LITTRÉ

POSITIVISME

TRADUCCIÓ D'ALBERT ALDRICH

BARCELONA

BIBLIOTECA POPULAR DE «L'AVENÇ»

1904

EMILI LITTRÉ

MAXIMILIÀ *Pau Emili Littré* nasqué a París el dia 1er de Febrer de 1801.

Treballador infadigable, aplicà sa activitat intel·lectual a diferents ordres d'estudis, i en tots am gran intensitat i exit extraordinari.

Estudià medecina, emperò de bon principi renuncià a exercir-la, excepte pera ls pobres, preferint dedicar-se a les investigacions filològiques i al desenrotllament de l'art medical.

La mort de son pare, ocorreguda en 1827, no li permeté pendre l doctorat, havent de donar conferencies de llengües vives i de matematiques pera mantenir sa mare.

Essent molt jove mostrà ja preferencia i disposició pera ls estudis filològics, que havien d'esser la més ferma base de sa celebritat. Als vint anys sabia l llatí, el grec, l'italià, l'espanyol, el provençal, el portuguès i les llengües germaniques, fins al punt d'escriure no solament

en prosa, sinó en vers correctíssim en qualsevulga de dites llengües. Als vintitres anys prengué lliçons de sanscrit, estudiant després les llengües semítiques.

Ses idees democràtiques que, com la passió per l'estudi, havia hereditat del seu pare, el dugueren a pendre part activa i a distingir-se en els successos de Juliol de 1830. Més tard sa popularitat i talent feren que sel designés pera exercir carrecs d'el·lecció popular, entre altres el de conceller de la Municipalitat de París, essent en 1875 nomenat senador inamovible per l'Assamblea Nacional.

En el Senat formà part de la dreta republicana.

No despuntà com orador, i això limità bon troç sa acció en l'Assamblea; més lo que no deia en la tribuna ho escrivia en la *Revue de la Philosophie positive* (que fundà en 1867 i li sobrevisqué fins a 1883), on publicà notables treballs tractant am gran seny qüestions polítiques i socials. Se poden citar dins aquest genre de treballs, com més principals, els titolats *Application de la philosophie positive au gouvernement des sociétés, et en particulier à la crise actuelle* (1849), *Conservation, Révolution et Positivisme* (1852), *Le Génie militaire de Bonaparte* (1872) i *De l'établissement de la troisième République* (1880).

Retut pels desenganys, abandonà la política activa i renuncià ls carrecs públics que exercia, pera entregar-se en cos i ànima a sos treballs i

especulacions científiques, tasques més tranquïles però que havien d'aniquilar la força atletrica de la seva joventut, a l'extrem de convertir-lo en un individu feble i malaltic.

Se li volgueren recompensar sos serveis publicos condecorant-lo am la creu de la Legió d'Honor. En Littré la refusà.

Escrigué, també, poesies, mena d'exercici que li plavia molt; però si la rima era correctissima, l'estil i les idees mostraven l'home de ciencia més que l poeta. En la *Revue Germanique* publicà traduccions de poesies de Schiller, ensaigs de sa joventut que daten de 1823 i 1824.

En 1831 entrà en *Le National*, publicant-hi bona part de sos treballs i essent-ne fins a 1851 un dels principals col·laboradors. Allí va intimar am l'Armand Carrel, de qui en 1857 posà en ordre, anotà i publicà les *Œuvres politiques et littéraires*.

Traduí la *Vida de Jesús* de l'Strauss (1839-40), el *Manual de fisiologia* den Müller (1846) i l'*Historia Natural* den Plini (1848), destinant-se aqueixa correctissima traducció a la collecció d'autors llatins de la *Bibliothèque Clasique*, publicada baix la direcció den Nisard.

Pera compendre la perfecció que assolí en Littré com a traductor, n'hi ha prou am citar un exemple. Sainte-Beuve¹, referint-se a l'esmen-

1) *Notice sur M. Littré, sa vie et ses travaux.* — *Nouveaux Lundis*, volum V.

tada *Vida de Jesús*, diu que aquest llibre alemany, traduït al francès i després de garvellat pel criteri ferm i exacte del traductor, ha semblat, fins en l'altra banda del Rin, més clar que l'original.

Desde 1836 escrigué en la *Revue des Deux Mondes*, desde 1852 en el *Journal des Débats*, i desde 1854 en el *Journal des Savants*, publicant en totes aquestes revistes excellents articles literaris, científics, històrics i filològics, i en la primera d'elles, a més, un cant de *L'Iliada*, que s'arriscà a traduir en vers francès del segle XIII.

El 7 de Janer de 1871 fou nomenat per en Gambetta, professor d'Història i Geografia de l'*École polytechnique* que reobrí a Bordeu el Govern de la Defensa nacional; però no hi explicà més que una sola lliçó.

Són també nombrosos sos treballs sobre medicina.

Colaborà en periodics i revistes professionals com el *Journal hebdomadaire de Médecine*, *L'Expérience* i la *Gazette médicale*, de París.

Amb el fisiòlec Robin refongué i reedità l'*Dictionnaire de Médecine* de Nysten (30 volums), conegut en el món medical amb el nom corrent de *Diccionari en 30*.

En 1832 publicà un treball sobre el *Choléra oriental*. Sa obra *Médecine et Médecins* es de 1872.

La traducció de les *Obres d'Hipocrate* (1839-1861, 10 volums en 8^a), tot just aparegut el primer volum, li obrí de bat a bat les portes de

l'Academia d'Inscripcions, ont entrà el 22 de Febrer de 1839, reemplaçant en Fauriel en la Comissió de l'*Histoire littéraire de la France* (1844), comptant-se en Littré entre ls autors dels volums XXI, XXII i XXIII.

Desde 1858 formà part de l'Academia de Medecina.

Com a filosof en Littré ha estat, sinó l'inventor, el veritable propagador del metode filosofic anomenat *Positivisme*.

En 1840 conegué l'August Comte i, seduït pel caracter científic i sistemàtic de la nova doctrina que aquest exposava, en Littré va afiliars'hi, convertint-sen en convençut apostol, per considerar-la com l'unic camí a seguir pera proporcionar la major certesa possible a nostres coneixements.

La seva adhesió an aquesta filosofia li féu afirmar: «Aquest metode basta pera tot: jamai s'equivoca; mai m'ha enganyat, illuminant-me sempre».

Són molts els escrits que publicà pera comentar i difundir el credo positivista. Mereixen, entre altres, mencionar-se les obres *Philosophie positive* (1845), *Paroles de philosophie positive* (1859), que algú ha qualificat de «Evangeli positivista», i *Auguste Comte et la Philosophie positive* (1863).

Pel Janer de 1870 publicà en la *Revue positiviste* un estudi doctrinal titulat *Origines organiques de la Morale*, que produí gran sensació.

Com fa notar un de sos illustres deixebles¹, «en Littré prengué no més la part util i enterament científica de la doctrina de son mestre, i, encara que un xic massa afecte a les fórmules d'aquest, sapigué eliminar tot lo que tenia d'estretesa metodica i de fraseologia especialista, presentant en Comte en un llenguatge clar, concret i sobri, comprensible a tot-hom, fixant aquelles doctrines diluides en molts volums, en un o uns quants paragrafs clars, nètcs i justos, tant que no donessin lloc a cap dubte».

En Littré va separar-se francament de son mestre quan aquest anà a parar al misticisme, i, al exposar i desenrotllar el sistema d'aquell per compte propi, formà un positivisme, com ha dit un de sos biografs², «més ben informat, pot-ser, de l'història de les grans civilitzacions, menys nodrit de matemàtiques i més nodrit de biologia».

Aqueixa diferencia de criteri no fou pas obstacle pera que al morir en Comte, gelós el deixeble del bon nom de son mestre, se cregués en el cas de prohibir als marmessors d'aquest la publicació de les darreres obres del filòsof, com indignes de la seva memòria.

Les doctrines den Littré influïren poderosa-

1) POMPEU GÈNER: *Amigos y Maestros*, estudi sobre *Emilio Littré* (del que n'hem extret alguns dels paragrafs que formen aquesta notícia biogràfica.)

2) H. MARION en *La Grande Encyclopedie*, article *Littré*.

ment sobre la política i els homes públics de son temps, en especial sobre en Gambetta i en Paul Bert, els quals sen declaraven deixebles i s'alabaven de fundar la política positiva, contribuint aquella influència a assegurar primer el triomf de la democràcia, i més endavant a orientar-ne la marxa.

En Pompeu Gener remarca també que un dels beneficis que l positivisme den Littré ha produït en l'esperit modern «ha sigut un estat sà de reflexió i de dubte que ha fet impossible, en els qui s'han regit per ell, tot fanatisme i tota intolerància. Sentant que tot són meres relativitats, que tot principi adquirit ho era sols donat l'estat d'observació en el moment en que s formulava, ha vingut a ésser una triaga a la crueltat i duresa de les costums».

«D'igual manera —afegeix— que en Littré, després de la mort den Comte, canvià l caracter general del Positivisme, aquest, després de la mort den Littré, ha sofert una evolució, quedant reduït a unes línies amplíssimes am les quals s'han conformat tots els homes de ciència, puix han devingut la fórmula exacta de la manera d'ésser de totes les especulacions científiques. En efecte, el Positivisme dogmàtic ha desaparegut pera deixar el camp lliure al metode inductiu, quedant d'ell no més que l'afirmació de que ns devem limitar a l'estudi de les relativitats fenomenals.»

Sos més importants escrits filosòfics, socials i polítics que estaven escampats en diferents

periodics i revistes, els aplegà en Littré amb els títols *La Science au point de vue philosophique* (1873) i *Fragments de Philosophie positive et de Sociologie contemporaine* (1876). D'aquest últim llibre es d'on traduïm el treball que forma l volum de nostra BIBLIOTECA POPULAR dedicat al *Positivisme*.

Però es com a filolec que en Littré ha fet sa obra més important i durable.

Sense parlar de l'*Histoire de la langue française* (1862, 2 vol. en 8.^u) i dels *Études et glanures pour faire suite a l'histoire de la langue française* (1880), sa obra mestra, encara que l'última en ordre cronologic, es el *Dictionnaire de la langue française*, soperb monument aixecat ensems a la llengua francesa i a les neo-llatines, «puix en ell se troba el sentit en que cada paraula s'ha usat desde son origen, en francès, llemosí o català, italià, espanyol i portuguès, comparant, en molts casos, els diversos sentits de cada paraula en varies d'aquestes llengües».

El començà en 1844 i l'acabà en 1873. Consta de 4 groixuts volums en 4^t, i d'un *Suplement* (1877-1882).

De l'acert i escrupulositat que en Littré posà en aquesta obra capdal solament poden formar idea ls qui hi troben resolta, com així succeeix, els dubtes i dificultats que ls altres diccionaris deixen en peu. Per això es el fonament i la guia de totes les obres semblants que després d'ella s'han emprès o s'emprenguin; per això, segons

una encertada frase, «sembla que no té res que témer dels progressos de la crítica».

Era de creure que una obra tant excepcional havia de deixar-li franca l'entrada a l'Academia Francesa. No fou així. L'enveja i l'intolerancia lin barraren el pas dues vegades, fins que en sessió de 30 de Desembre de 1871 fou elegit en Littre pera ocupar la vacant que hi deixà en Villemain, possessionant-sen el 5 de Juny de 1873.

L'admissió den Littre motivà la dimissió de monsenyor Dupanloup, bisbe d'Orleans, un de sos més acerrims enemics. Aquesta protesta fou tant mal acullida per l'opinió publica, que sancionà l'elecció i popularisà, més de lo que ja ho era, el nom del nou academic.

Aquest lleuger esboç deixa entreveure l'extensió dels estudis den Littre. Sa universalitat de coneixements ha fet dir-ne que «ell sol es una biblioteca i una enciclopedia: com els savis del segle XVI, sab de tot i tracta de tot»¹.

La principal preocupació den Littre era fer servir la Ciencia pera millorar la vida, agermanant sempre la teoria am la pràctica.

«Teorisà molt sobre Ciencia; sobre Moral, més que teorisar, practicà, i edificà am l'exemple. Lo mateix en calamitats publiques que en

1) SAINTE-BEUVE, obra citada.

desgracies particulars, sempre se'l trobava a punt pera socórrer el desvalgut i curar el malalt. A Menil-le-Roy, on passava ls estius, era l metge gratuit de tots els pobres de l'encontrada, que l veneraven com a un sant.»

Per sa bondat i altruisme sense mida l'anomenaven «un sant laic».

Morí a París el 2 de Juny de 1881.

PREFACI ¹

EL gran poeta materialista Lucreci sabia una munió de coses que nosaltres no sabem. Sabia que hi ha déus afortunats i tranquils, relegats a un cel on no fan res. Sabia que existeixen àtoms dels quals coneixia la forma, la reunió i la coordinació pera constituir el món (notem, de passada, que sos àtoms no tenen res de comú amb els dels nostres químics). Sabia que ls animals són nats d'una generació espontania pera la qual la terra donava els materials, i que fins els engendrava tendres i a mig formar. Com ho sabia tot això? Es que tot això li semblava

1) Aquest *Prefaci* es el que en Littré posà al davant dels treballs aplegats en son llibre *Fragments de Philosophie positive et de Sociologie contemporaine*.

explicar mellor les coses tals com ell creia coneixe-les, i segons una disposició d'esperit que no es pas privativa de sa època, lo que ell explicava li semblava garantit, i sense dificultat prenia una explicació per una demostració.

No pretenc modificar la manera de pensar dels esperits muntats sobre les altes crosses de la transcendencia. Ma pretenció es molt més modesta: es excitar les intelligencies que se decanten més o menys cap a les doctrines positives a considerar, sense deixar-se enlluernar, les concepcions que traspassen els limits de l'intelligencia humana, i a no acceptar les grans hipotesis més que com temes que exerciten la crítica, si poden esser utilment criticades, i que s'han d'apartar de la nostra raó si pertanyen a un ultra-univers al qual mai ningú ha arribat.

Fa cinquanta anys que en Comte establí la teoria de l'hipotesi en les ciencies, i res desde aleshores ha vingut a somoure ls principis posats per ell. Les hipotesis són comprovables o incomprovables. Les comprovables són bones, sigui que l'investigació que susciten les declari admisibles, sigui que n demostri l'error. Les incomprovables són com illusions optiques, perquè l'investigació que s'hi aplica no consegueix ni afirmar-les ni invalidar-les.

El promotor efectiu de totes les concepcions incomprouables que s donen com a certes malgrat l'incomprouació, resideix en lo que anomenem *les nostres necessitats mentals*, o, segons el llenguatge de l'escola, *els postulats de la raó*. Arribant a cert punt, el nostre esperit ens diu, en virtut de sa naturalesa logica, que ell no pot concebre les coses més que de tal o qual manera. Perfectament; però, dut, si no s resisteix, més enllà dels seus limits, declara que aquesta manera que en ell hi ha també s troba en les coses i que li basta pera penetrar en lo que no coneix, es a dir, l'immensitat del temps abans i després d'ell, l'immensitat de l'espai del que no ovira més que un recó, l'immensitat de la causalitat de la qual cadena no té més que unes quantes malles intermitges.

Lo que desde l primer moment hauria de posar-lo en guarda contra sí mateix i contra tant exorbitants pretencions, es que aquesta necessitat mental sobre la qual s'apoya varia de segle en segle. En J. Stuart Mill ha demostrat que no es la mateixa en tots els temps, citant el memorable exemple den Newton (entengui-s bé, del mateix Newton), qui no podia concebre l'acció a distancia d'un cos sobre un altre; acció que a les intelligencies d'avui no origina cap dificultat. El fenomen psiquic de

la variabilitat de les necessitats mentals es l'índex de la condició íntima que impedeix l'esperit humà de donar a ses conclusions, siguin les que s vulgui, els caràcters de la transcendència. Aquesta condició es que nosaltres ignorem la veritable relació entre aqueix esperit i l'universalitat de les coses.

L'esperit humà es un instrument de precisió. Pera servir-sen cal graduar-lo i marcar-hi un punt fixe. En experiència, aquest punt fixe es la suma dels nostres coneixements positius; es una variable que no es gens arbitrària i que segueix el progrés del saber. En metafísica, aquest punt fixe es lo absolut: es una constant, es veritat, però una imaginària.

Aristòtil, el més gran esperit científic de l'antiguitat i un dels més grans de tots els temps, diu en la *Metafísica*, II, 2: «Les causes no poden ésser infinidament causades per altres causes; i, necessàriament, cal que hi hagi una causa primera i última, de la qual, com eficient, totes les altres procedeixin, i a la qual, com final, totes se redueixin». Allà s'hi adverteix, en operació, lo que he anomenat *necessitat mental o postulat de la raó*. Aristòtil no sabia pas més de lo que nosaltres sabem per l'experiència, que hi hagi una causa primera i última; més, pera ell, es necessari

que la serie de les causès s'enclogui en un terme que les abraci totes. I, no obstant, quan se considera l'espai, el temps, els nombres, no pot posar-se cap fita an aquestes series, això es, que a qualsevol terme que un s'aturi, sempre es permès afegir-hi un allargament, una durada, una unitat més. ¿Per què no s'aplicarà a les causes la mateixa manera de procedir mentalment que al temps, a l'espai, al nombre; i am quin dret Aristotil limita una serie que sembla tant indefinida com les altres?

En el fons, una causa primera i ultima es l'infinit baix el punt de vista de la causalitat, com l'infinit en duració, en espai i en nombre. Més en J. Stuart Mill ens adverteix que no hi ha altra noció de l'infinit que la possibilitat d'afegir quelcom, sense mai acabar, a una serie finida. I té raó. Aquesta es la noció positiva de l'infinit: l'altra n'es la noció metafisica, que, incomprovable, no pot dir-se que sigui ni falsa ni veritable.

Al mateix ordre de nocions pertoca l dir repetit per tots cantons i baix totes les formes: no s poden negar senyals de disgní en la constitució de la natura, i particularment en l'organissació dels sers vivents. No hi ha dubte; i, en efecte, qui negarà que l'ull es fet pera veure-hi, la mà pera pendre, i el ventrell

pera pair? Això són apariencies molt especioses. Lo que elles encobreixen, l'espirtualisme ens ho diu; i, apoderant-se d'aquest sol costat de les coses, ens proposa sobre l'ordre i el govern del món conclusions que emanen directament de ses premises.

Més no s pot deixar mutilar així la qüestió, i cal pendre ls fets en llur integritat. Al costat dels senyals visibles de designi hi han senyals no menys visibles de contra-designi. No es menys facil acumular exemples d'aquests. Pera què serveixen (advertiu que s tracta de finalitats), pera què serveixen les plantes verinoses? En rigor, se dirà que en els animals verinosos el verí es un medi d'atac i de defensa; però les plantes verinoses no s defensen pas més, no ataquen pas més que les plantes inofensives. Quin fi ha determinat, en les especies ovines i bovines, la creació de la *sang de melça*, que, no solament mata l moltó o el bou infectats, sinó que es transmissible a l'home baix el nom de *pustula maligna*? Lo que sobra en la natura es contra-designis; lo unic que costa es escullir. Un dels més notoris se troba en l'innombrable pullulació dels parasits tant vegetals com animals. Quin intent ha posat als ulls d'aquest un corpuscol animat que l priva de veure-hi, en el fetge d'aquell un helminte que

el mena pel sofriment cap a la mort, en el cervell d'un tercer un parasit que l fa giravoltar, am gran extranyesa de l'espectador? Es pera donar-se la satisfacció d'aquest espectacle que la potencia universal engendra, en l'encefal d'una pobra bestia, aqueix hoste malfactor? Més, callem, perquè no vui flectomar ni adorar lo que ns es absolutament incognoscible.

Incognoscible es el mot apropiat. *Sors tua mortalis, non est mortale quod optas*, ha dit el déu al metafisic de la mitologia, que volgué menar el carro del sol. De fet, proveu de construir, amb ajuda dels elements objectius, un tipo subjectiu de poder superior al món, i no conseguireu concebre res que intel·lectualment i moral ens satisfaci. Però hi ha individus afectes a les idees espiritualistes que passen per sobre de l'objecció, dient: «No hi ha pas necessitat de pendre en consideració ls fets en totalitat: n'hi ha prou am referir-se an els fets que marquen el disegni, i deixar tot lo demés que s'arregli com pugui; essent cert que hi ha senyals de disegni, es cert que hi presideix una voluntat intelligent; i això ns basta». No, amb això no n'hi ha prou. Vegeu, sinó, la radical feblesa d'aquestes concepcions que aspiren a la transcendencia. L'adversari pot, sense perdre temps en refutar-vos,

concedir que feu arbitràriament la vostra tria. Més la mateixa arbitrarietat que us concedeix, també la té i sen serveix pera encloure-s en les senyals de contra-designi, i en dedueix també una intelligència, però una intelligència al revés, una intelligència malefica: Ahri-man dels zoroastrics i son derivat Satan dels jueus i cristians. Amdues conclusions, equivalent-se, s'anullen.

Un altre metafísic senyala també designis en la naturalesa, emperò designis que no són intelligents. No hi ha una contradicció en els termes? No, respon; i ens remet a les operacions instintives, ont els animals realitzen designis dels quals no tenen intelligència; en l'instint, diu, la naturalesa ns dóna un comentari explicatiu de sa inintelligent realització dels designis. Perfectament; però aleshores ensenyeu-nos, en la natura en general, aquesta substància, centre de tots els instints animals i condició de totes llurs manifestacions instintives. Suposar la naturalesa com una mena d'immens invertebrat sense substància nervosa, es una hipòtesi a la qual s'atribuiran totes les virtuts, excepte la d'esser demostrada o demostrable.

Va sense dir que totes aquestes concepcions metafísiques no tenen cap accés en la ciència positiva. L'observació i el raciocini han

transformat gradualment el dogma de les causes finals en un principi fonamental: el de les condicions d'existència. En aquest principi vénen a conciliar-se ls senyals de disseny i els senyals de contra-disseny. Quan les condicions favorables a un disseny s troben, el disseny s produeix; quan les condicions són favorables a un contra-disseny, el contra-disseny s realisa am la mateixa regularitat. Això no té res de transcendent; però, demostrable o demostrat, lo positiu es que n resulten punts de vista infinits en teoria i en la pràctica.

Els grans i segurs descobriments de la ciencia han donat lloc, com havia d'esser, a concepcions mig reals i mig ficticies, però que, satisfent l'esperit com explicació, l'enganyen com demostració. Aquest estat mental, un jove rus, en de Roberty, l'ha qualificat ben exactament amb el nom de *neo-metafisica* ¹. Es una transacció entre les dues tendències; el fons el forneix l'experiencia, més les conclusions són subjectives i sostretes a la comprovació. En aquest genre s té prou confiança en l'esperit humà pera creure que lo que sembla obligar-lo logicament, obliga realment a la naturalesa.

1) *La Philosophie positive*, juliol-agost de 1874.

Entre les hipotesis exposades a l'intelligència moderna a proposit dels descobriments moderns, per exemple a proposit de la conservació de la matèria i de ses forces, citaré en primer lloc el monisme, perquè té per partidaris homes de gran saber. En aquest sistema s'va de la base fixa dels fenòmens particulars i elementals a la vida vegetal i animal i a la vida general del globo terraquí; d'aquesta, a la vida del nostre sistema solar, i així sempre, fins que s'hagi abraçat tot el ser en una sola idea; aquesta idea es l'univers. No t deixis pas seduir, lector, per aquesta apariència d'un encadenament grandios: es logica i res més. Se va dels fets particulars i de les forces elementaries (llevat l'hiatus perillós de la generació espontania i de la producció de les especies) a la vida general i animal. D'allà s'va a la vida general del globo terraquí (aquí comencem a entrebancar-nos de valent: es segur que l globo terraquí té una vida comparable a la vida vegetal i animal?). De la vida del globo terraquí s'va a la del nostre sistema solar (aquí ensopeguem més encara, perquè ignorem com se comporten les planetes nostres germanes, i sobre tot els innombrables estels). Més, ont ens entrebanquem del tot es en aqueix formidable *així sempre*, que ens condueix al ser i a l'univers. *Així sempre*

no ns mena a res semblant; el ser no es arribat a terme ni l'univers tampoc; i aquesta repetició simètrica de la terra en el sistema solar, del sistema solar en el sistema estelar, i del sistema estelar en l'ultra-univers o incognoscible, no es res més que neo-metafísica.

L'Hæckel divideix els naturalistes contemporanis en dos agrupaments oposats, que se confonen amb els dos camps de la filosofia, en lluita, com se sab, desde més de dos mil anys: el dels dualistes, que cerquen les causes de l'intel·ligència i de l'organització en les idees platonianes o en les causes finals, i el dels monistes o panteïstes, es a dir, d'aquells que no admeten cap diferència fonamental entre la natura orgànica i la natura inorgànica, però consideren tota matèria com animada, tota vida com lligada a la matèria, si bé anomenen causes eficients les causes de tot desenvolupament orgànic i de tota vida intel·lectual.

Men dolc per l'Hæckel, però sa enumeració es incompleta. Fora de les idees platonianes o causes finals i dels sistemes panteïstics o monistes, hi ha ls naturalistes de l'escola positiva, que no volen ni dels uns ni dels altres, i que, sense la més petita reverència, tracten de *metafísica* la finalitat i el monisme.

El transformisme o evolució es una hipòtesi. Presa com un fèt, ens desencaminarà,

induïnt-nos a creure que sabem lo que realment no sabem; més, acceptada a benefici d'inventari, ofereix un tema d'investigacions que poden esser profitoses en mans així dels qui la combaten com dels qui la sostenen.

No cal dir lo mateix quan s'aplica a l'Univers la doctrina de l'evolució. Aleshores es no solament una hipotesi, sinó fins una hipotesi dolenta, perquè es improvable. L'evolució es un fet essencialment biologic. S'observa com d'un ovul sen desenrotlla un vegetal o un animal: això es evolució. S'observa com la serie organizada, tant viva com fossil, se divideix en graus, separats, d'una banda, pel temps, de l'altra, per la complicació de les funcions: això encara es evolució. El mateix punt de vista s'aplica, en fi, sense esforç, a les societats humanes, d'on la base es tota biologica. Més, quan se surt del domini biologic pera entrar en el domini cosmologic; quan se considera l'incandescencia de la terra i del sol, així com llur refredament, com casos d'evolució, aleshores se cambía l bon sentit d'un mot, pera atribuir-n'hi un que no es més que una manera de veure de l'esperit. No sabem pera quina fi ls astres se són encesos, ni pera quina fi s refreden; i res guanyem batejant amb el nom d'evolució la nostra ignorancia.

S'ha dit que l positivisme ha anat a fondre-s

en el transformisme o darwinisme. Això es fals, al menys en quant al positivisme francès. L'August Comte ha judicat, fa quaranta anys, aquesta doctrina, que pertany an en Lamarck, i d'on les línies essencials no han sigut pas canviades per en Darwin. Ell en mostrà l'alcanç i les restriccions; i desde aleshores, malgrat el rejuveniment que li han donat la selecció i la lluita per la vida, cap fet decisiu ha vingut a contradir el judici den Comte. El transformisme es, com totes les qüestions biològiques, incorporable a la filosofia positiva si la biologia l sanciona, però quedant a fòra del domini filosòfic mentres manqui aquesta sanció.

Acabo de parlar del positivisme francès; i es que, en efecte, hi ha un positivisme anglès. No regatejo per cap estil el caracter positiu a la filosofia de l'altra banda de l'Estret. Ella no s funda sinó sobre l'experiencia i no reconeix més que lo relatiu: aquestes són les dues qualitats que la classifiquen en la categoria positiva.

Hi ha, am tot, una diferencia, i es grossa. La filosofia positiva inglesa parteix de l'estudi de l'enteniment o psicologia; la filosofia positiva francesa, del coneixement objectiu del món, tant inorganic com organic. La manera de desenrotllament anglès s'explica pel medi

inglès. Quan les doctrines den Comte penetraren a Anglaterra, hi feren una forta impressió, però hi trobaren una psicologia habil i poderosa. D'aquí n vingué la transacció. Una visible empremta de positivisme s marcà sobre la filosofia inglesa, però la psicologia restà sent-ne l fonament.

La qüestió debatuda entre la filosofia inglesa i la den Comte es molt considerable. No penso que se n'hagi debatuda cap més important desde la gran disputa entre l nominalisme i el realisme que preocupà a l'Edat Mitjana.

No es fòra de proposit fer notar que, si la filosofia inglesa i la filosofia francesa són positives, la filosofia alemanya segueix essent metafísica.

En aquest litigi, ja se sab quina es ma posició: sóc deixeble den Comte. A la doctrina inglesa li manca una gerarquia de les ciències; aquest es, segons jo crec, el més gran aventatge de la filosofia a base objectiva. Més confesso que la discussió no es acabada. Cal deixar an el temps la tasca d'aplegar els fets i els arguments que asseguraran l'ascendent de l'una o de l'altra sobre la raó publica. Estic persuadit de que quan més la psicologia tendeix a entrar en la biologia, més s'enfortirà la filosofia a base objectiva.

En els nostres llibres i en les nostres revis-

tes veig a cada punt escriptors que acullen am lloances tal o qual proposició de la filosofia anglesa, però que no diuen mai ni un sol mot den Comte, sense l qual aquesta proposició no hauria pas vist la llum. Els filòsops anglesos no neguen de cap manera l'influència que sobre d'ells ha exercit en Comte: es la nostra gent la que ignora l'història i la filiació de les idees positives.

La noció de l'incognoscible, introduïda per la filosofia positiva com element especulatiu, es de primer ordre, a causa de sa realitat i de son alcanç. Els metafísics, que s'estableixen en l'incognoscible com en llur estada propria, la neguen. Però tinguem-la sempre cuidadosament davant nostres ulls: ella ns recompensarà am més saviesa en el pensament i més seny en la conducta.

Juliol de 1876.

DE LA FILOSOFIA POSITIVA ¹

I

DE LA QÜESTIÓ FILOSOFICA

TAL COM POT SER PLANTEJADA EN NOSTRE TEMPS

Les idees filosòfiques exerceixen una funció indispensable en l'evolució de l'humanitat. Els qui ho neguen no consideren prou les condicions que han presidit a les fases suc-

1) En 1844, el periòdic *Le National* publicà en sos números del 22, 25, 26 i 29 de Novembre i 3 i 4 de Desembre l treball que aquí reproduïxo. Va ser fet reimprimir a Holanda per deixebles de la filosofia positiva (*Analyse raisonné du «Cours du philosophie positive» de M. Auguste Comte*, par M. É. Littré (Utrecht, 1845). Jo mateix l'he posat al començ del petit volum titolat *Conservation, révolution et positivisme*, que aparegué en 1852. Molts anys després el gran llibre den Comte havia merescut fóra de França l'apreci public; més,

cessives d'aquesta evolució. Deixant, doncs, de banda, com mancada en absolut de fonament, aquesta negació prejudicial, queda a fer notar, respecte de les idees filosòfiques, un estat dels esperits singular i especial a nostra època: els uns, atenent-se més a les nocions positives que a les nocions generals, i no trobant en cap de les filosofies actuals un punt estable, abandonen, desesperats, un terror que ls sembla sempre movable i s'llenquen als estudis particulars; els altres, més afectes a les nocions generals que a les nocions positives, passen per alt les dificultats inherents a les filosofies actuals i tenen per suficient l'auxili que aquestes els suministren. Ja es prou aquest sol enunciat d'una situació real pera indicar una llacuna en el sistema de nostres coneixements: els estudis positius no són prou generals; els estudis generals no són prou positius.

quan aparegueren mos articles en *Le National* no l'havia trobat encara a França. Aquells articles no passaren del tot desapercibuts: primer tingueren la sort de causar an en Comte una satisfacció ben merescuda d'aquest home que ho sacrificà tot a sa idea i a sos treballs; després contribuïren, en una mida que no exagero, però que fou, no obstant, real, a oferir un punt de reunió als esperits que, afanyosos de ciencia i de filosofia, tractaven de juntar-los, sense poder-ho conseguir.

No cal sinó parar un moment l'orella an els ecos de la societat europea pera percebre les discordancies que hi esclaten de tot arreu. Les religions (que són en cert punt de vista una veritable filosofia, perquè donen una concepció general del conjunt de les coses), les religions no tenen en absolut cap simbol que pugui acoblar tots els esperits. El catolicisme, el protestantisme i ses innombrables sectes, el mosaïsme, compten amb homes molt illustrats, inhabils, am tot, pera convence-s reciprocament; i cada una d'aquestes comunions té limits que en va s'esforça en traspassar. Lo mateix passa en la filosofia propriament dita. A França, l'escola eclectica ha pres una volada considerable; però la doctrina den Condillac no s'es per cap concepte extingida, així com tampoc cap d'aquelles que ha infantat el segle XVIII; i, ben recentment, homes eminents han ensajat altres vies metafisiques. A Alemanya, en Kant, en Fichte, en Schelling, en Hegel, pera anomenar tant sols els més celebres, se comparteixen el domini del pensament. A Inglaterra, lo que hi ha de filosofia se contreu essencialment a l'escola escocesa, an en Locke, a la psicologia experimental. A Italia, la metafisica compta també am representants que no deixen de tenir anomenada i que llencen una diversitat més en mig de totes

aquestes altres diversitats. Tal es, doncs, l'estat de les coses: religions contra religions, filosofies contra filosofies, i, per altra banda, religions i filosofies barallant-se sovint les unes am les altres.

Hi ha més encara. De molt temps ençà les escoles teològiques i metafísiques han renunciat a col·locar en llur domini les ciències físiques i naturals. Aquestes se desenrotllen d'una manera del tot independenta i valent-se de procediments oposats; no tracten sinó les qüestions relatives i s'abstenen de les qüestions absolutes; s'ocupen, no de l'essència, sinó de les propietats de les coses. D'aquí ve el caràcter positiu que ls és inherent; d'aquí l'ascendent que prenen sobre ls esperits, i la continuïtat no interrompuda de llurs progressos. Però això és justament lo contrari dels mètodes teològics i metafísics; hi ha una incompatibilitat radical entre aquestes dues maneres de procedir, que de dia en dia devenen més estranyes l'una a l'altra.

Hi ha més encara. Les ciències físiques i naturals, el mètode de les quals és tant potent, no tenen cap eficàcia filosòfica. Els manca unitat; no formen un tot, un conjunt lligat per una doctrina comuna; i, sobre tot, deixen enfora el fenomen complex i immens de les societats humanes. Per més que s'combinin

sense fi totes les nocions sobre l'espai i el moviment, sobre l sistema celest, sobre ls agents físics, sobre les composicions químiques, sobre l'anatomia i la fisiologia, no sen farà sortir cap solució respecte an aquesta materia, la més complicada, la més difícil, la més important de totes. Com més clarament se coneix l'extensió de les ciències, més se comprèn que, tals com són, no ls es permès escometre semblant problema.

Veus-aquí, doncs, el veritable estat actual de les més altes especulacions: idees generals que, valides en el terror social, deixen d'esser-ho en el terror científic; idees generals que fins estan exposades a divisions sense terme; en fi, ciències particulars l'impotencia de les quals pera formar, en l'estat actual, una filosofia, es ben manifesta pera tot-hom. Els fets socials se divideixen, o, en altres termes, el govern espiritual de les societats se disputa entre les religions i les metafísiques. Paral·lelament s'eleva una serie de nocions especulatives degudes a les matemàtiques, a l'astronomia, a la física, a la química, a la biologia. Aquestes ciències, sense preocupar-se de les solucions teològiques i metafísiques, fan prevaldre irresistiblement les demostracions que elles aporten. Així, el domini especulatiu se troba dividit en dos compartiments pregona-

ment isolats, l'un pertanyent a les religions i a la metafísica, l'altre a les ciències positives. D'una part, les nocions religioses i metafísiques, que enclouen les idees més generals, ja no tenen l'antiga força de convergència que ls havia donat l'imperi sobre ls esperits; i, d'altra part, les ciències particulars, que conquereixen per força l'assentiment i menen la convergència mental, no són capaces d'arribar, per sí soles i sense filosofia, a una generalitat comprensiva.

Endinsem-nos un xic més en l'examen de la situació històrica dels dos mètodes entre ls quals està compartit el domini especulatiu. Les divergències de que l'Europa moderna es teatre no són pas fortuïtes, perquè tenen per causa la ruptura de l'unitat catòlica baix els esforços del protestantisme i de la filosofia crítica; tot el terror modern està sembrat de desferres d'aquest naufragi. Tampoc es per atzar que les doctrines generals del nostre temps deixen enfora de llur influència i domini de les ciències positives. Aquestes s'han emancipat progressivament, i l'una després de l'altra, de la tutela primitiva, i s'han sustret a una direcció incompatible am llur propi mètode. La mateixa onada que ns ha dut successivament les teocràcies antigues, el politeïsmes grecoromà, el catolicisme i, a partir

del segle XVI, l'era de revolució, la mateixa onada ha dut també successivament les ciències amb llur mètode experimental, inductiu i deductiu. En llur contínua creixença han invadit totes les nocions del saber humà, totes, excepte aquelles que toquen a les qüestions socials, i les han invadides per l'empleu de llur manera de demostració, tant determinant per als esperits. Aqueixes, sense dubte, el secret de llur força; més, incompletes com són, duen també el secret de llur impotència filosòfica. El fet és que les intel·ligències modernes pertanyen a un doble règim mental. Veritat és que l'un assoleix el cim de les coses, però està exposat a dissidències irremediabls, perquè neixen de sa pròpia dissolució: l'altre no ha arribat al punt culminant; més, per la naturalesa mateixa de son mètode, no comporta cap dissidència fonamental. Tots dos tenen un buit; més el buit de l'un és una llacuna, perquè són les ciències les que li han escapat; el buit de l'altre és un blanc que encara no s'ha provat d'omplir. D'ambdues parts, insuficiència, l'un no tenint eficàcia científica, l'altre no tenint eficàcia social; més l'insuficiència de l'un és un fet sobre el qual el passat ja ha decidit; l'insuficiència de l'altre és un fet reservat encara, i sobre d'ell cal que l'avenir decideixi.

Les coses estan posades entre una filosofia tant teologica com metafisica, la qual no ha conservat ses posicions, i una filosofia rudimentaria que encara no té sinó elements i gens de doctrina. Les ciencies han subjectat a llur metode i a llurs teories l'espai i el moviment, el sistema celest, les accions fisiques dels cossos, les combinacions elementaries de les substancies i els fenomens dels sers animats. Què ls resta fer pera que ho abracin tot? Entrar en el domini dels fets socials, en el lliandar del qual les veiem avui arribades. Ara bé: suposem, amb el pensament, acabada aquesta gran operació, suposem extès fins allà l metode positiu. Aleshores l'incapacitat provisional que entorpia les ciencies desapareix; la resclosa que les deturava s romp; s'apoderen de tot el domini especulatiu; i, tenint ja tot lo que se sab del món inorganic i de la vida, aquesta adjunció les completa definitivament. Tal complement es la preparació indispensable, però sufficient, pera l'elaboració de la doctrina general. En aquest punt pot emanar de les ciencies una filosofia que, com elles, serà positiva.

La filosofia positiva es experimental, puix prové de les ciencies, que no tenen altra guia que l'experiencia ajudada de l'inducció i de la deducció. Se compon de nocions relatives,

no absolutes, perquè no pot elaborar més que les qüestions aportades pels afluents que l'han formada. Es, en fi, una filosofia, puix opera sobre l conjunt dels fenomens; conjunt que es complet, del moment que a les ciències ja existents s'hi afegeix la ciència social. Operar sobre aquest conjunt es l'obra filosòfica; trobar la ciència social es el preliminar.

Ens-e sorprendrà, sèns dubte, en el punt de vista en que comunament estem colocats, que aquest preliminar sigui necessari; però la diversitat del metode es qui imposa aquesta necessitat. Una filosofia que no emmanllevi cap idea a una intervenció sobrenatural o a les nocions metafísiques, no pot existir més que a condició de posseir davant d'ella, i com materials, totes les ciències particulars. Una filosofia que no prové de principis sentats *a priori*, i que s forma per una inducció general, necessita que totes les dèus d'inducció hagin sigut descobertes. Mentres quedi un ordre de fets que no hagi sigut abordat pel metode positiu, la filosofia positiva es impossible. Semblant concepció es, doncs, necessàriament filla del temps. Ha calgut que ella trobés les diferents ciències ja constituïdes; ha calgut que no tingués de traspasar més que un graó; ha calgut que pogués

esser un simple allargament d'un sistema que ha restat fins a tal punt rudimentari incomplet.

Fer de l'història una ciència i crear una filosofia positiva, són dues idees consecutives, però conexas, i que, al punt ont ha arribat l'humanitat, no poden ésser separades. Fer de l'història una ciència (l'història no es més que la societat considerada en el temps) es, d'una part, reconèixer que ls fenòmens socials se segueixen en una successió que no es ni arbitrària ni fortuïta, i d'altra part determinar la llei d'aquesta successió. Mentres no s'ha obtingut aquest resultat, o bé ls fets, en estat de simples materials, no són més que un objecte d'erudició, o bé s presten a totes les explicacions, per vagues que siguin; i eixa es la doble condició en que l'història encara avui se troba. Crear una filosofia positiva es coordinar la totalitat del saber humà, de manera que sentingui alhora tots els caps, posant així remei a la doble insuficiència que, en l'estat actual, acusa d'una incapacitat igual, però inversa, el metode positiu i el metode rival.

Tal es, doncs, l'operació científica i filosòfica que en Comte ha volgut complir, i que jo m proposo examinar. En aquest examen seguiré l'ordre que acabo d'indicar, exposant de primer la teoria social, després la filosofia

que neix del conjunt de les ciències definitivament acabades.

Pera concebre la teoria social cal familiaritzar-se am l'idea de que causes més o menys generals, i col·locades fóra de l'acció individual, obren en el sí de les societats. Aquestes causes produeixen resultats que l'raciocini hauria sigut absolutament inhabil en preveure, i que no s revelen més que pel temps i l'experiencia. L'història ja comença a ésser prou extensa pera oferir-ne alguns exemples; i no deixarà pot-ser de tenir interès fer passar per davant dels ulls del lector aquesta mena de prolegomens.

L'antiguetat ha senyalat un fenomen curiós: les poblacions lliures, els ciutadans de les antigues repúbliques, no han pogut mai mantenir-se per la reproducció. Els nou mil esparciates den Licurg se reduiren a un miler desde temps d'Aristòtil. El poble d'Atenes se vegé obligat ben sovint a reclutar-se per l'adjunció dels estrangers. El de Roma, encara que establert sobre una base molt més ampla, havia sofert la mateixa influencia, i ja sabem en quines engunies posà a August la perda de les tres legions de Germania, en un moment en que la població romana sotmesa al reclutament havia disminuït. En una paraula, la falta de ciutadans ha sigut una de les causes més actives de la ruïna de les repúbliques antigues.

Les coses no han anat altrament en els temps moderns. Totes les aristocracies, tots els cossos restringits, o que no s van refent més que entre ells mateixos, han experimentat perdues graduals que hi haurien ocasionat una extrema reducció sense les adjuncions fetes de tant en tant. No hi ha una sola noblesa a Europa la massa de la qual se remonti a una gran antiguetat. La major part de les antigues families han desaparegut; i els ennoblits en diverses epoques són els qui han omplert els buids. «Més, se dirà, les poblacions lliures de l'antiguetat, les nobleses de la Etat Mitjana i dels temps moderns han estat del tot subjectes a una causa particular de destrucció, això es, la guerra. Unes i altres eren essencialment militars, i veus-aquí la raó d'aquesta extinció gradual.» No hi ha dubte. També fóra facil demostrar com al costat d'aquesta causa real de destrucció existien nombroses causes de conservació, tals com la riquesa, el benestar, l'allunyament dels oficis perillosos diferents de l'ofici de la guerra; podria dir que la guerra està lluny d'exercir una acció destructora sobre les poblacions generals i no restringides; però prefereixo presentar un exemple decisiu i que no deixa lloc a dubtes. Si les families de posició excepcional de benestar, i no aliant-se més que entre elles, eren

capaces, o bé de mantenir-se del tot, o bé sobre tot de multiplicar-se, les famílies reals de l'Europa moderna, que formen una veritable tribu, haurien d'haver caminat, després de sis o setcents anys de closes, cap a una considerable multiplicació. Aquí la guerra no hi ha fet res, el nombre de persones reals mortes en el camp de batalla es petit; no obstant, lluny de que l' desenrotllament hagi sigut progressiu, se compten moltes famílies extingides en aquesta tribu, i de temps en temps s'hi veuen entrar alguns nous membres. Així, am tot i no haver-hi cap causa de perdua i sí moltes causes de conservació, — la riquesa, els cuidaments, la medicina sempre a mà, — aquestes famílies privilegiades no s'han multiplicat, no fan més que sostenir-se, i els calen també adjuncions. Les classes restringides, com se veu, no tenen el poder d'extendre-s ni, per consegüent, de refer-se; i, sobrevenint les destruccions accidentals, la disminució numérica hi es inevitable.

Veus-aquí, doncs, un fet remarcable que s produeix tant en els temps antics com en els temps moderns, un fet, am tot, que mai ningú s'hauria imaginat *a priori*, perquè sembla contrari a totes les induccions. Si al raciocini, abandonat a sí mateix, se l'hagués privat del socors de l'experiencia, no hi ha dubte que

hauria suposat tot lo contrari, i hauria admès que les famílies privilegiades en riqueses i en benestar havien de multiplicar-se. Aquest fet permet judicar tota la política antiga. Ella s'havia equivocat de mig a mig respecte les condicions de durada de ses institucions; sos homes d'Estat, volent donar permanència a societats restringides, emprenien una tasca superior a les forces humanes; o, al menys, hauria calgut instituir al mateix temps medis de reparació successiva pera un edifici que causes naturals feien malver sense parar. Però res se n'havia pogut preveure, ja que res sen sabia; i les lleys ignorades d'una mena de fisiologia social han contribuït poderosament a produir la ruïna de les grans institucions de l'antiguetat, ruïna tant dolguda pels homes d'Estat, que, am tot, no sabien sinó proposar debades el retorn a un antic ordre de coses destinat a sucumbir de nou després de cada restauració.

Mentres la posició privilegiada de les aristocracies els impedeix multiplicar-se, la misèria, per un efecte que la raó *a priori* tampoc hauria sospitat, tendeix a fer pulular en nombre infinit existències mesquines, en veritat, i reduïdes. L'experiència prova que, entre les causes de multiplicació de l'especie humana cal comptar-hi l'estat miserable de les popula-

cions lliures. Aquest es també un resultat contra el qual els homes d'Estat se resisteixen debades, un embarrac del qual cap força pot triomfar. L'exemple més sorprenent n'es l'Irlanda, país on la massa de la població ha sigut llençada, per diverses causes, a un profund malestar. Allà l'onada del pauperisme creix sense parar, i mentres l'extrema miseria sigui el flagell d'aquesta encontrada, l'extrema creixença de la població irlandesa vindrà a amoinar a sos governants i a complicar totes les qüestions polítiques.

La transmissió de la civilització d'un poble a un altre ha de citar-se també entre ls casos en els quals sols l'experiencia podia ensenyar-ne el resultat i determinar la conducta a seguir. A molts, discorrent desde llur estudi, haurà semblat que pera transformar nacions barbres en nacions civilisades no hi havia necessitat de res més que de l'educació, i que una generació havia de bastar pera aquesta metamorfosi. Doncs l'història desmenteix per tots cantons aquesta suposició. Es sols amb el temps que una nació selvatge s'assimila les idees d'una nació civilisada, i un temps tant més llarg com més gran es la distancia entre amdues. Fixeu-vos en els pobles del Nord d'America, tant selvatges quan aquest continent fou descobert pels europeus. Doncs bé:

en nostres dies tot just comencen a apuntar entre ells alguns germens de civilització. S'han necessitat tres cents anys per fer-los un xic aptes per concebre lo que ns apar senzill i natural. No ha succeït altrament en l'antiguetat. Seguint, per exemple, l'ordre de conquesta veiem arribar en la política i en les lletres romanes les poblacions espanyoles, franceses i bretones. Els espanyols, que foren els primers conquistats, arribaren a l'assimilació abans que ls gals; i els gals, a llur torn, arribaren abans que ls bretons. Aquest fenomen general i constant indica am quina poca traça els pobles civilitzats han treballat per la civilització dels pobles barbres; indica també quina conducta convindria seguir en l'avenir. Les idees, com totes les coses, exigeixen un temps d'evolució; i demanar que lo que ha sigut producte de llargs segles per les poblacions avançades devingui immediatament patrimoni de les poblacions endarrerides, es voler suprimir l'interval necessari que separa la sembra i la cullita.

> Aquest fet es un dels més importants per a l'història de l'humanitat i per a la filosofia entera. En ell se mostra, en sa realitat, el caràcter essencialment relatiu de totes les concepcions humanes, fins d'aquelles que se miren com més absolutes. Si fos possible trans-

portar am llurs idees els homes de les generacions passades al temps d'ara s'hi trobarien malament i no podrien conformar-se am nostre regim mental. Aquesta hipotesi que aquí faig, se troba diàriament realisada en els contactes dels pobles civilisats amb els pobles endarrerits: segons prova l'experiencia, no hi ha res tant dificil com fer entrar en l'esperit d'aquests les nocions d'aquells. Així, les opinions, les institucions, són relatives a la posició que les nacions ocupen en el temps; i les concepcions humanes estan tant lluny d'esser absolutes, que basta am somoure-les un xic, sigui en l'espai historic, sigui en l'espai geografic, pera trobar-les inaplicables.

Les estadistiques judiciaries que ls governs publiquen d'algun temps ençà, ofereixen l'exemple d'una remarcable constancia en els fets d'ordre moral. ¿Qui, sense alguna experiencia, no hauria cregut que ls crims i delictes havien de variar considerablement d'un any a l'altre? ¿Qui no hauria pensat que en això, més que en cap altra cosa, hi intervenia lliure arbitri, i que en els intervals més acostats el trist contingent havia d'oferir notables fluctuacions? Am tot, no es així: les xifres inexorables resten les mateixes en limits ben reduits, i, no canviant les causes, tampoc canvien gens els efectes.

Així, doncs, es evident que per la simple juxtaposició dels homes en la societat, per les relacions que entre ells s'estableixen, per les tendències que necessàriament resulten de llurs disposicions primordials, neixen poderoses influències que deixen enrera, anulen, desnaturalitzen les combinacions artificials dels homes d'Estat. No es possible cap ciència social mentre s'ignorin semblants condicions; elles han sigut absolutament ignorades en l'antiguetat, ho han sigut en l'Etat Mitjana; en nostres dies es quan se comença a entreveure-les. I, en efecte, en tal complicació, on les accions més efectives eren continuament dissimulades, sols l'experiència dels segles podia esvair algunes de les incògnites d'aquest difícil problema. Quan les causes són poc nombroses, basten poques observacions i de curta durada per a fer trobar la llei que les regeix; quan concorren en gran nombre per a produir un determinat efecte, l'esperit humà no té prou força per a destriar-les i cal que la evolució successiva de les coses s'encarregui de facilitar-li aquesta tasca. Tal es el servei que presta l'història; i l'antiguetat era massa jove per a sospitar els principis remots dels successos immediats que, a pesar d'ella, de dia en dia la transformaven.

Es que, en efecte, encara que composta

d'individus en apariencia independents uns d'altres, la societat forma veritablement un còs on tot conspira. Si nosaltres no ns trobessim del tot en aquest medi, i no fossim quasi cecs, per raó de la costum, pera ls fenomens que s'hi succeeixen, estudiariem am la més apremiant curiositat el jòc de tants ressorts. Se tracta de nodrir, d'aposenar; d'ins-truir, de defensar la societat, d'augmentar les seves llums, de mellorar sa industria; i tot això s fa per una multitud d'agents que, tot prestant aquests serveis publics, no obeeixen, am tot, sinó a llurs gustos, a llurs vocacions, a llurs interessos. El més humil membre d'aquesta comunitat compleix, als ulls del filosof, una funció social; i no hi ha dubte que arribarà temps en que la societat reconeixerà aquesta veritat. Una volta un s'es acostumat an aquesta manera de veure, esdevé ben palpable que, en aquest gran còs de les societats humanes, anul-lant-se les individualitats, se formen resultants que mouen les coses.

El concurs espontani que s'estableix entre els individus pera constituir les societats, s'estableix fins entre les nacions mateixes, i constitueix d'aqueixa manera agrupaments en que els membres són solidaris els uns dels altres. Aquests agrupaments tendeixen, per llurs extrens, a adjuntar-se ls pobles amb els quals

estan en contacte. Així es com, en l'antiguetat, l'agrupament greco-romà s'adjuntà i assimilà les poblacions bàrbares que l rodejaven. D'allà es d'on han sortit les nacions modernes, agrupament nou més extens i dotat d'una acció molt més potent per raó de la seva superior extensió i de sa civilització més avançada. Paralelament s'hi troben l'agrupament musulmà, l'agrupament indià, l'agrupament xinès; cada una d'aquestes aglomeracions ha fet arribar lluny sa influència. A America, havien començat a formar-se agrupaments semblants; l'arribada dels europeus els ha anorreat. Avui, es evident que aquests agrupaments, que per tant de temps no havien tingut uns amb altres sinó febles contactes, tendeixen a coneixe-s, a entrar en una esfera comuna; i l'agent d'aquesta immensa assimilació es evidentment la població europea.

A mesura que s'aixampla la base de la civilització, l'estabilitat augmenta. El món modern es més estable que l món antic, i ho deu, entre altres causes, an aquesta que acabo de senyalar. Les pertorbacions inevitables en el curs de les coses devenen menys perilloses i menys profundes de lo que ho han sigut altre temps. Representem-nos la civilització europea empeltada, com ja ho està, per totes les parts del món, i s comprendrà lo molt fortes que

havien d'esser les sotragades pera exercir-hi una seriosa influencia. El desbordament de poblacions, que en el segle IV pogué enderrocar l'imperi romà i pertorbar de la manera més greu l'antic ordre de coses, un desbordament semblant, dic, per altra part impossible, fóra en absolut impotent contra l'ordre modern. L'augment d'estabilitat, disminuint la acció de les pertorbacions, tendeix a posar més en evidencia la llei de l'evolució de les societats humanes; anulant les influències contraries, la fa predominar cada vegada més.

Es el temps, fins aquí únic instructor en punt a nocions historiqués i polítiques, es el temps qui ns ha revelat l'extensió necessaria i l'estabilitat creixents de les civilisacions superiors; es ell també qui s'es encarregat de demostrar-nos, sense recular, que ciencia era poder. No hi ha dubte que a la ciencia ls grecs i els romans van deure l'ascendent que obtingueren; més la llur, ben poc avançada, no era prou potenta pera establir una barrera definitiva entre ells i els barbres. Si bé la noció de la potencia científica fou desde aleshores portada endavant, fou desmentida am massa rudesia pel triomf de les poblacions germaniques pera exercir influencia sobre ls esperits. Els goths pogueren deixar la Grecia amb els seus llibres i felicitar-se d'haver per-

manescut a l'abric d'una cultura enervadora. Més els accents selvatges de la barbarie triomfant no han trobat ressò de cap mena; i s'es revelat el resultat singular i impensat de que la força no resideix pas allà ont els primers homes l'havien colocada, i que del fons d'estudis especulatius i de combinacions abstractes en surten poders ben superiors al furor, a l'impetuositat de les multituds. Aquest desplaçament es un dels fets més significatius de la historia, es un dels que determinen am la major seguretat la direcció del desenrotllament de les societats.

D'aquí, impossibilitat de constituir una aristocracia permanent, es a dir, una població restringida refent-se per sí mateixa: sempre les barreres se rompen pel sol fet de les extincions. D'aquí, impossibilitat d'impedir a una població lliure, profundament miserable, el pulular desmesuradament: donades certes circumstancies, res pot ja oposar-se a la multiplicació dels sers vivents. D'aquí, impossibilitat de transportar de cop i volta, sense l'element del temps, la civilisació d'un poble a un altre poble: sempre aquesta transmissió experimenta una resistència insuperable en els primers moments, i es sempre necessaria, pera produir efectes durables, una lenta elaboració, tant més llarga com més gran sigui la distan-

cia de civilitació. D'aquí, impossibilitat de canviar el contingent dels crims en una població donada: sempre l nombre oscila dintre límits molt reduïts, mentres les circumstàncies entre les quals se produeixen són les mateixes. D'aquí, extensió inevitable de la civilitació europea per tot el glob: sempre les poblacions inferiors en civilitació s mostren inferiors en forces, i la modificació del més feble pel més fort, del menys hàbil pel més hàbil, no es sinó qüestió de temps. D'aquí, introducció definitiva en els afers humans de l'intel·ligència i del saber com elements preponderants de poder: com més els temps avancen, més se manifesta la feblesa de la barbarie; i lo que ara convé es que les nacions civilitades sapiguen usar am prudència i habilitat d'aquest ascendent posat entre llurs mans.

Tots aquests fets que acabo de senyalar han sigut revelats a poc a poc pel curs de la historia; tots han sigut independents de les voluntats humanes; tots s'han produït sense saber-ho les poblacions passades, que una després de l'altra han treballat pera fins ben diversos; tots, finalment, tendeixen a mostrar l'aparició de forces, de causes, d'influències pròpies a les societats. No es pas l'home considerat com individu, són els homes conside-

rats com formant un còs, es a dir, les societats, les que fan esclatar aquests grans fenomens, a la vegada irresistibles i inesperats. Si hi reflexionem amb atenció; si ns desprenem de prejudicis habituals; si, prenent per exemple l'astronom, sabem sostreure-ns amb el pensament al medi que ns envolta, i contemplar-lo com si n'estessim fòra, arribariem a la conclusió de que ls esdeveniments historics, això es, els fenomens socials, no poden estar exempts, més que tot lo altre, de lleis determinades. Cal insistir sobre aquesta noció, perquè es essencial. Ella combat els sistemes, ja teologics, ja metafisics, que, suposant la societat sense direcció propia i independent, creuen que son moviment es degut a intervencions naturals o a combinacions purament politiqués: combat també la practica dels homes d'Estat, els quals, consagrats a l'empirisme, am prou feines veuen altra cosa que un present limitat, sense cuidar-se del passat que ha preparat aquest present i de l'avenir que l remou.

Aquesta noció es la que en Comte ha volgut establir sobre bases positives, cientifiqués, en la part de sa obra consagrada als fenomens socials. Jo provaré, en el següent article, d'exposar com l'istoria l forneix de les proves de la successió necessaria d'aquests fenomens; com, un cop trobades aquestes proves,

la llei que n resulta aclareix a son torn l'història, i fins condueix an alguns calculs molt generals sobre l més immediat desenrotllament de les societats. Perquè lo propi de tota ciència, son càracter essencial, es, en certs llimits, variables segons les mateixes ciències, el llegir alhora en el passat i en l'avenir, vui dir, el completar per l'inducció l'observació directa. Així, pera donar l'exemple més sorprenent i més complet, exemple que, per lo demés, cap altra ciència no sabria igualar, l'astronomia pot determinar quin era l'estat del cel segles enrera, i quin serà en temps encara lluny.

II

DE LA CIÈNCIA SOCIAL, O CIÈNCIA DE L'HISTÒRIA

S'ha enunciat que la condició imposada per la naturalesa de les coses a la filosofia positiva es, abans que tot, fer de l'història una ciència. En altres termes, se tracta de demostrar que ls cambis an els quals les societats estan subjectes segueixen una direcció regulada i neixen els uns dels altres per una filiació. Aquest segon article estarà consagrat a deduir les nocions més generals de la doctrina de l'August Comte, *fastigia rerum*.

Lo que ha dit en Bossuet dels individus se pot dir dels pobles: viuen subjectes a la variació, i eixa es la llei que ls regeix. Això, en efecte, es incontestable: la societat antiga ha desaparegut pera fer lloc a la societat de l'Etat Mitjana; i aquesta, arruinada a son torn, no ha deixat més que despulles entre les societats modernes. Aquestes grans mutacions, han sigut fortuites? Es a dir, ¿han pogut succeir-se en un ordre del tot arbitrari, de manera que indiferentment la civilització moderna hagi pogut precedir a la civilització antiga, i aquesta derivar d'aquella? O bé aquestes mutacions han estat necessaries, es a dir, són nades les unes de les altres per efecte de causes generals i de tal mena encadenades que, pera rompre-n la successió haurien calgut immensos desordres sobre la terra, cataclismes, malalties pestilentes més homicides que cap d'aquelles que han restat en la memoria dels homes, irrupcions de barbres més nombrosos i més devastadors que les poblacions germaniques, esclaves i tartares, desencadenades sobre l'imperi romà? An aquesta darrera pregunta, en Comte hi respon de la manera més afirmativa: donada la naturalesa de l'home, i no obrant les accions destructives altrament de lo que han obrat en l'història coneguda, la marxa general de les coses es necessaria; la filiació de les opi-

nions humanes i, per lo tant, de les formes socials, no ha pogut pas esser en son conjunt altre de lo que ha sigut. Però això fóra simplement reconèixer un fet, més que senyalar així una successió necessaria; això no fóra haver resolt el problema. Cal anar més lluny, cal indicar el sentit d'aquesta successió, es a dir, la llei que la determina. Un senzill cop d'ull sobre l globe terraqui mostra diferents agrupaments de nacions arribades a estats de civilització ben desiguals, desde les més miserables hordes de la Nova-Holanda fins a les poderoses ciutats d'Europa, desde ls assaigs més rudimentaris fins els resultats més complexes de la vida social. El voler reunir immediatament en una mateixa fórmula tanta diversitat de condicions, fóra esgarriar-se en l'investigació; cal evidentment deixar de banda les poblacions atraçades per qualsevulga causa, l'examen de les quals es reservat, i dirigir-se tot d'una a la serie, que es la més extensa. Així es que en tot sistema natural cal estudiar primer l'estat regular abans d'abarcari les perturbacions, i que, en tot còs vivent, cal reconèixer l'estat de salut abans d'explicar l'estat de malaltia. Així, la serie més extensa, aquella ont el desenrotllament ha recorregut més fases, es la serie que comprèn els grecs, am llurs comunicacions orientals; els romans,

am llur educació grega; l'Etat Mitjana, hereva de la religió, de l'administració, de la legislació romanes; i, en fi, els pobles moderns, hereus directes de l'Etat Mitjana.

Establert de fet, pel senzill examen de l'història, que les societats cambien i se transformen, en Comte ha trobat la llei d'aquest canvi, que ell formula així: totes les nostres concepcions, i per consegüent les concepcions socials, aquelles que dirigeixen les societats, passen per tres estats successius, l'ordre dels quals es determina: l'estat teològic, l'estat metafísic i l'estat positiu. En l'estat teològic, l'home, transportant l'idea que té de sí mateix al món exterior, suposa ls objectes moguts per voluntats essencialment analogues a les seves; en l'estat metafísic, l'home substitueix entitats a les concepcions concretes del sistema teològic; en l'estat positiu, en fi, l'home, reconeixent sa vera posició en la sima de l'ordre d'on forma part, comprèn que l conjunt de fenòmens es determina per les propietats de les coses, d'on resulten lleis immutables. Així, l'astronomia, ont en altre temps hi figuraren Apol i son carro, i on penetraren les idees pitagòriques sobre ls nombres, sobre les harmonies i tantes altres concepcions metafísiques, es pera sempre més irrevocablement adicta a la llei de la gravetat, a la geometria i

a la dinamica. Així, la física, que per tant temps explicà, per exemple, el llamp per l'intervenció de Jupiter i on la metafísica havia introduït l'horror al buit, ha devingut l'estudi regular de la pesantor, de l'electricitat, de la llum, del sò i de la calor. Així, la biologia, o estudi dels cossos vivents, passant també per totes les fases susdites, i tant aviat abandonada a l'intervenció dels dimonis, a les possessions, a les accions mágiques, com sotmesa a les explicacions metafísiques, ha rebutjat aquesta lliga i, per dir-ho així, a nostres ulls, ha entrat en el sistema general dels coneixements. En fi, la ciència social, que ha tingut el seu lloc ocupat, desde ls temps més remots de l'història, pels sistemes teològics, després per les idees metafísiques, es conduïda an aquest punt, en el qual, de per tot arreu, brollen tentatives pera constituir-la, i en el qual la constitució n'es un efecte imminent. En Comte pensa haver estat prou ditxós amb haver sentat les bases d'aquesta gran operació.

L'origen de les societats, com tots els altres orígens, es inaccessible a les investigacions de l'esperit humà. Mes si no hi podem arribar, podem al menys estudiar avui alguns dels graus inferiors de l'evolució social. El globe ofereix, en diversos punts, poblacions veïnes, com se diu, de l'estat de natura, i en les quals l'es-

tudi ofereix certament un gran interès als filòsofs capaços d'atribuir aquests primers assaigs de civilització a les civilitzacions més avançades. En ells, i en combinacions ben diverses, se mostren sempre ls caràcters següents: els homes són essencialment caçadors, dedicats a les expedicions guerreresses, no am la fi de conquesta, sinó pera satisfer la passió del botí, la venjança i molt sovint l'antropofàgia. Llur inclinació a l'indolència es imperiosa: sols la necessitat o les passions violentes els arrenquen a l'ociositat. Les arts estan ben poc avançades, les idees són molt restringides, i les nocions religioses limitades a l'adoració de lo que s'ha anomenat fetitxes: arbres, fonts, montanyes, animals, etc. Am tot, cal anar-hi en compte: en aquest estat tant poc desenrotllat, tot hi es en germe, i la natura humana, desde aleshores, s'hi mostra completa. Una moral, rudimentaria sés dubte, presideix les relacions dels homes; les belles arts, encara que barroeres, poesia i musica, hi tenen un lloc; i les primeres combinacions científiques se manifesten en les aplicacions d'una industria encara feble i en les concepcions que s'esbocen sobre la naturalesa de les coses que ls rodegen. Es l'edat que n Comte anomena del fetitxisme, i que tant de rastre ha deixat en la civilització següent.

Tal es un primer grau de civilització del qual encara trobem avui exemples en molts punts del globe. Un segon grau es el politeisme, en el qual les divinitats, ja més abstractes i deixant d'esser l'objecte material veí, estan encarregades respectivament d'una tasca més complexa. Lo que essencialment constitueix aquesta edat es el regim de les castes, l'establiment regular de l'esclavitud, un desenrotllament de les ciències més gran que en l'edat precedent, però inferior al del monoteisme generalisat, un estat de l'indústria molt precari, un gran esclat en les belles arts i la dominació de l'esperit militar. Convé tornar a parlar lleugerament de cada un d'aquests punts. En el regim de castes prepondera la casta sacerdotal. No s tracta aquí ni de fer el procés d'eixes antigues institucions, ni de doldre-ns de sa inevitable desaparició. Elles han representat en llur temps un paper que no podia esser reemplaçat, i, essent la naturalesa de l'esperit humà tal com la coneixem, era impossible que ls primers progressos no fossin dirigits pel regim teocratic. Així, una casta colocada en el lloc suprem, tenint el deposit de les arts més importants i de tot lo que constituía ls coneixements teorics, fruint de les comoditats necessaries, una casta semblant, dic, exercí l'influència més considerable

sobre ls destins de l'humanitat, i durant els llargs segles de sa dominació se prepararen els elements de totes les coses que les edats següents han hereditat. D'altre costat, independentment dels obstacles que aquestes castes oposaren als cambis ulteriors, cal remarcar que la confusió entre l poder espiritual i el poder temporal no permet jamai a l'antiguetat distingir lo que era d'incumbencia de les lleis i lo que pertanyia a les costums i a l'educació. Baix un semblant regim, necessariament tot són lleis i reglaments.

L'esclavitut, en l'antiguetat, formava una institució en relació am les habituts i les necessitats de l'estat social d'aleshores. Ens en convencerem examinant lo molt diferenta que es de l'esclavitut moderna, monstruositat relegada a les colonies, i en contradicció directa am les habituts i les necessitats socials d'avui. Aquí, un prejudici insuperable separa l'esclau del senyor; allà, cap prejudici d'aquesta mena existia. El manumitit entrava sense dificultat en la societat, i els homes més eminents estaven subjectes a caure en esclavitut. L'Eumée d'Homer pertanyia a una gran familia de les illes gregues; Plató fou venut com esclau; Ventidius, el vencedor dels Parths, havia estat en servitut; els lliberts Pallas, Narcís, foren els arbitres de l'imperi

romà. Així, un cop l'estat social hagué sofert una fonda modificació, i l'esclavitut, convertida en servitut, ja no tingué arrels, pogué realisar-se la liberació de les poblacions. L'esclavitut antiga es el fruit de l'amorosiment de les costums, que permet utilitzar el presoner de guerra en comptes de degollar-lo; del menyspreu que les poblacions militars tenien per les ocupacions industrials; de les comoditats que aquestes poblacions escullides se creaven pera dedicar-se als afers de la guerra, del govern i de l'agricultura, llur destinació preferida. L'esclavitut no ha pogut existir desde que l'industria s'acredita, i que, pera ls homes lliures, el treball ha sigut una cosa sollicitada, no infligida; una recompensa, no un castic.

No es necessari insistir gaire pera fer veure que, en l'antiguetat, l'industria no ocupà sinó un lloc per demés secundari. No havia creat encara ses més grans meravelles; i, entregada, sigui a les castes inferiors, sigui a les poblacions esclaves, no inspirava més que un mitjà interès. Les ciències, per llur part, considerablement encongides per les concepcions politeistes, feren, am tot, notables progressos. Les matemàtiques se desenrotllaren; l'astronomia establí ses bases; Arquimedes fins esboçà certes nocions de física; Aristotil,

Erasistrate, Herophile, Galien, feren descobriments en biologia. Així s trobaren preparats els exits reservats a les edats posteriors. Les belles arts, sobre tot, brillaren am viu esclat. Tots nosaltres, homes de les generacions modernes, educats en l'escola de l'antiguetat, tenim sempre present el record d'aquest esplendor meravellós. El politeisme, durant tants segles, havia imprès el seu segell sobre ls esperits i sobre les coses. Aleshores se trobava aquesta circumstancia, que després no s'ha trobat mai més tant favorable, això es, que l'artista, inspirant-se en idees vivents i sentiments comuns, era sempre comprès i sentit, i s dirigia no a la memoria o a l'erudició, sinó dret al cor i a l'imaginació.

El predomini de l'esperit militar en l'antiguetat està en relació directa am l'inferioritat de l'industria. Poc habils pera entaular la lluita am la natura, els homes l'entaulaven de més bona gana amb els homes; i, quan aquesta gran fi va mancar a les societats antigues; quan, per exemple, la nació militar per excel·lencia, el poble romà, hagué complert la obra de conquesta sens igual en l'història, un afebliment inaudit va manifestar-se en aquell extens còs. Semblava que, acabada sa tasca, ja no tenia raó de viure; i, en efecte, no trigà pas a decaure i a sucumbir. Les armes eren

aleshores l'ocupació noble per sobre totes les altres. Aquesta opinió fou també la de la noblesa feudal, que en l'Edat Mitjana prengué el lloc de les classes governants de l'antiguetat. I, pera comprendre l'immensa diferència que separa les societats passades de les societats modernes, n'hi ha prou am comparar lo que en això pensaven nostres antepassats i lo que nosaltres pensem.

En la fase següent, quan el monoteisme, succeint al politeisme, s'hagué possessionat de les intelligencies, tot se trasmudà en les societats directament hereves de la civilització greco-romana. La divisió fonamental entre ls dos poders espiritual i temporal s'establí d'una manera definitiva. L'herencia de les funcions, regim general de l'antiguetat, rebé una ferida molt fonda quan el sacerdocí, la classe més elevada en l'Edat Mitjana, se recrutà en tots els estaments socials. Les habituts mentals que crea l monoteisme són molt més favorables que les del politeisme al conreu de les ciencies. En efecte, el primer suposa, molt més que l segon, la regularitat i la constancia dels fenomens. Així, un cop finida la gran elaboració que devia fundar el catolicisme, i que per llarg temps absorbí, per sa especial importancia, les intelligencies superiors, se vegé que ls estudis científics prenien una gran activitat.

Aleshores es quan començaren els primers treballs de la química, ciencia capdal, que constitueix el llaç entre la natura organica i la natura inorganica. El feudalisme, nat de la destrucció de l'antic poder dels Cesars, i que s preparava desde la fi de l'imperi romà, estava mal organiat pera emprendre un treball de conquesta com el que Roma havia perseguit; essencialment defensiu, la seva eficacia consistí sobre tot, d'una part, en combatre ls musulmans, d'altra part en contenir les revoltes de les poblacions septentrionals. Aquesta tendencia s trobà d'acord am l'abolició de l'esclavitut, la creació dels municipis lliures i la volada que prengué l'industria. Aleshores començà la fonda revolució que separà l món modern del món antic. L'industria prengué un increment considerable, varià l proposit dels homes, desvià l'activitat militar, creà ocupacions pacifiques, i llençà l pes de sos interessos en la balança de les societats. D'aquesta epoca daten l'aplicació de la brui-xula a la navegació, la de la polvora a la guerra, l'invenció del paper, el descobriment de l'impremta. Si l'industria fou feconda, les belles arts no foren pas esterils: n'hi ha prou am citar aquí les magnifiques catedrals de que l'Europa està plena encara, i els poemes del Dant. Però l'art catolic, menys afavorit en

això que l'art del politeisme, conseguia son apogeu en el moment en que l'organització social que l'havia produït va descompondre-s, i en que les poblacions devenien o hostils o indiferents al símbol que ell estava encarregat d'idealitzar.

En efecte, s'acostava la darrera fase, en mig de la qual encara ns trobem, la de la descomposició de la civilització catòlico-feudal. En Comte, per un anàlisi històric ple de sagacitat, fa veure que cal referir aquest moviment de descomposició, no, com ordinàriament se fa, al segle XVI, sinó als dos segles precedents. La sola diferència que separa les dues èpoques es que, en els segles XIV i XV, l'elaboració fou espontània, mentres que, en els segles següents, els homes van saber lo que feien i treballaren a gratient per a enderrocar l'antic edifici.

La lluita amb el poder temporal, en la qual el poder espiritual fou vençut; l'autoritat progressiva que ls legistes adquiriren, i que estigué constantment en guerra amb les jurisdiccions eclesiàstiques; les tendències a la independència que s manifestaren en el sí dels clergats nacionals, i que amenaçaren rompre l'unitat catòlica; les considerables heretgies que esclataren i que, ofegades en rius de sang, mostren a quin preu se comprava desde aleshores

hores la convergència dels esperits; tot això testifica que, en els segles XIV i XV, causes actives de destrucció havien minat l'existència d'aquest gran cos. Però quedava sempre en peu i intacte en apariència, quan, al començament del segle XVI, el protestantisme li arrepassà una notable part d'Europa. Desde aleshores el catolicisme perdé lo que constituïa son caràcter essencial; deixà d'esser el capdill intel·lectual de la societat, el regulador de les poblacions més avançades, i hi hagué a Europa dos caps, dues direccions, dues filosofies. D'aquí la ruptura, evident en els fets, entre la societat catolico-feudal i la societat dels temps moderns. D'això nasqué desseguida una serie rapida de destrucció i de ruïna. El protestantisme provà debades retenir els esperits en la pendent ont els havia posat. Una filosofia que cada vegada tenia més consciència de sa missió critica, servint les inclinacions de les poblacions i servida per elles, cambià les idees, i les idees cambiaren la faç de la societat. Aquesta era està marcada per immensos progressos en l'industria; per la creació de la diplomacia, que succeeix a l'influencia dels papes en el manteniment de les relacions entre els membres de la republica europea; per l'ascendent de la classe dels filòsops i dels literats, que formen una mena de poder espiritual

incomplet al costat de l'antic poder espiritual; pel caracter de les guerres, que, deixant més cada dia d'esser directament conqueridores, devenen guerres de religió, guerres d'equilibri, guerres de comerç, guerres de politica. En fi, les belles arts, si bé menys afavorides encara que en el periode precedent, a causa de l'instabilitat més gran de les idees i de la successió rapida de les fases socials, han provat, no obstant, amb immortals composicions, que les facultats esteticques no havien minvat gens.

Tal es el rapid esboç de les transformacions que l'història ns mostra, desde la més remota antiguetat fins a nostres dies, entre les poblacions avançades. Dues temptatives memorables entre totes s'han fet pera trobar la raó d'aquests cambis: la de Bossuet i la de Condorcet. Adues pequen radicalment per llur ineptitud a explicar el conjunt de fenomens; i aquesta ineptitud té en els dos escriptors una causa contraria. L'autor del *Discours sur l'Histoire universelle* segueix sense dificultat la serie dels esdeveniments en l'antiguetat, tot preparant-se pera la vinguda del Crist, i, després d'aquesta vinguda, tot convergint pera l'establiment definitiu del cristianisme. Més, quan arriba al triomf de les heretgies del segle XVI, l'excisió d'una part d'Europa, la prolongació del protestantisme fins al socinia-

nisme, aleshores aquest poderós esperit s'atura: ja no sab com explicar-se lo que ell mira com una aberració mental, i ell mateix creu veure ls senyals que anuncien el retorn a l'antiga pleta, de les poblacions escampades. Si l'explicació den Bossuet era insuficient després del segle XVII, ho es molt més en el XIX. La separació, lluny de cessar, no ha fet, desde aleshores, més que engrandir-se. Lo que ha privat an en Bossuet de comprendre ho tot es la doctrina teologica que li serveix de guia; lo que li n'ha privat an en Condorcet es, al contrari, la doctrina anti-teologica del segle XVIII. En Condorcet se dóna ben bé compte dels succesos a partir del moviment de la Reforma; judica am rectitut l'encadenament d'aquest gran treball de descomposició; més, en lo que ha precedit, tot li escapa: les edats teologiques són pera ell temps de tenebres o de follia, i de les quals es, desde aleshores, incompreensible hagi sortit aquesta filosofia que constitueix son orgull.

Visiblement, el desenrotllament de les ciencias positives ha exercit una influencia essencial sobre la direcció del desenrotllament de les societats. Al principi les idees teologiques, poc més o menys, ho han abraçat i explicat tot; després, successivament les ciencias politiques han entrat per diferents costats en aquest do-

mini. El sorollós conflicte de que foren ocasió i moviment de la terra i el sistema del món, demostrà tant bé l'instint del perill en la classe sacerdotal com el poder irresistible de la demostració científica. Més, en les fases així examinades, cal concedir-ne una bona part a l'acció de la filosofia metafísica. Discutint sense treva les opinions, sigui del politeisme, sigui del monoteisme, segons les èpoques, ha sostingut la llibertat mental i ha fet caure la balança del costat dels interessos innovadors i de les causes ascendents.

Mentres el regim teològic sofria les transformacions que testifica l'història; mentre el regim metafísic tenia, desde feia uns tres segles, participació en el govern de les societats, el regim positiu s'organitzava a poc a poc. Avui domina per tot, excepte sobre el terror social. Més, per qualsevol que segueixi amb atenta mirada el desenvolupament de les ciències i les vegi perseguir de posició en posició les nocions, ja teològiques, ja metafísiques, serà evident que la sèrie deu completar-se. L'adveniment d'un regim positiu en totes les branques dels coneixements humans determina, per força, l'adveniment en l'únic ordre de fets del qual encara n'estigui exclòs.

Els antics no havien concebut la noció de l'evolució social; i, quan veien realitzar-se la

descomposició de llurs institucions polítiques, no sabien sinó acusar la corrupció del temps, i se giraven vers el passat com vers el model al qual calia acostar-se. El cristianisme aportà, es veritat, l'idea de la superioritat de la nova llei sobre l'antiga, del món cristià sobre l'món pagà; més a son torn, minat per la perpetua corrent de les coses humanes, recorre, com féu l'antiguetat, a son passat. La qüestió no fou veritablement plantejada fins al regnat de Lluís XIV. Aleshores, essent decisius els progressos, esclatà la celebre controversia sobre el merit respectiu dels antics i dels moderns; i se compregué que la progressió no podia limitar-se a una epoca particular i que era realment indefinida. Així, no pot esser pres de cap manera seriosament pels homes politics, ni l recular vers les coses antigues, ni l restar immutablement en les coses presents. Feu lo que vulgueu, el present se modifica sés parar, i pera no tornar mai sobre sos passos. Lo que fou molt temps una tendencia espontania, ha devingut avui una fi a gratcient perseguida. Els homes senten que la societat se mou, i que tenen entre mans el poder d'exercir una influencia util sobre ses transformacions. Una societat naturalment immobil, en la qual el moviment era accidental, veus-aquí la manera de veure de les antigues filosofies; una societat

naturalment progressiva, en la qual el moviment es necessari, veus-aquí la manera de veure de la filosofia positiva. Cal, doncs, que aquí, com en tot, l'home conegui la condició en la qual viu, pera aplicar sa intelligencia a conformar-s'hi.

La crisi revolucionaria es, en graus diversos, comuna a tota la republica europea; i les ensenyances de l'història, els grans i ràpids cambis als quals les nacions modernes han assistit, l'impuls de les ciències i de l'industria, tot ha definitivament inculcat l'idea de progrés al costat de la d'ordre, unica que ls antics coneixien. Veus-aquí dugues necessitats a satisfer, d'aquí en endavant igualment imperioses, i, no obstant, avui tant mal satisfetes l'una com l'altra. Dos partits divideixen la republica europea: el partit retrograde o de l'ordre, el partit revolucionari o del progrés. En llurs exits i llurs reversos alternatius, aquests dos partits han volgut destruir-se, però no hi han pas reeixit; i entre ells s'es establert provisionalment un partit intermediari, negant perpetuament els principis en nom de les conseqüències, i les conseqüències en nom dels principis. Més, evidentment, l'ordre que sosté es precari com el progrés que afavoreix. Pera que s'estableixi una conciliació cal que l partit de l'ordre deixi d'esser retro-

grade, i que l partit del progrés deixi d'esser revolucionari. Creure que l'ordre es possible per la restauració del passat, es un error; creure que la lluita indefinida pera la destrucció de les coses antigues es prou pera les societats, també es un error; però pretendre que les mutacions necessaries se compleixin sense desordre, o que la conservació de l'ordre no s'oposi an el compliment de les mutacions necessaries, es, baix dues formules equivalents, plantejar en la totalitat el problema politic.

Tal es el quadro que desplega l'història. Les ciències creixen desde un germe, pera dir-ho així, imperceptible fins als desenrotllaments actuals que nosaltres coneixem, fins als desenrotllaments a venir que s deixen entreveure. L'industria segueix paralelament la marxa de les ciències: independent en un principi, acaba pera sometre-s, cada cop més, baix llur direcció, i aleshores es quan li són ja obtinguts, ja promesos, els exits més hermosos. Els poders essencialment teologics i militars que han regit la societat en la successió del temps, han sofert greus modificacions durant aquest llarg trajecte, i estan prop de sofrir-ne de no menys greus. En fi, la guerra, perpetual en les primeres edats, després organizada pera un fi verament social en el període del politeisme, disminuint notablement baix

el regnat del monoteisme modern, presenta, quan s'acosta la dominació de les nocions positives, una nova i més gran disminució.

L'activitat militar encara predominaria si un altre element no hagués conquerit un lloc cada dia més considerable. Aquest element es l'industria, presa en son més extens sentit. Tampoc hi ha aquí necessitat d'insistir gaire pera mostrar el poder enorme al qual han arribat els interessos industrials. Això es també un fet evident pera tot-hom i en endavant reconegut com necessari tant pels qui sen dolen com pels qui l'aproven. Veiem que a mida que ls interessos militars han reculat, els interessos industrials han avançat, i aquesta interversió successiva es un caracter que marca profundament les fases de l'evolució social. Guerrejar pera conquerir es avui una fi que ls homes se proposen cada dia menys; treballar pera desenrotllar les riqueses de l'associació humana, pera donar a cadascú una part de benestar, es, al contrari, una fi que ls homes se proposen cada dia més. Veus-aquí la causa de les profundes modificacions que l poder temporal experimenta a nostra vista, modificacions que són correlatives am la tendència a la pau ¹.

1) Després de l'adveniment de l'imperi en 1852

En l'ordre espiritual també s'hi mostren cambis paralels. Sense remontar-nos a les teocracies orientals i als temps antics, en els quals els dos poders estaven confosos, basta considerar el poder espiritual en l'Etat Mitjana, en que està del tot isolat i en complet desenrotllament. Aleshores totes les funcions de l'ordre intel·lectual i moral li són retornades; ell intervé com moderador entre les nacions pera resoldre llurs conflictes; ell dirigeix totes les consciències, desde l servo fins al rei; ell dóna tota l'instrucció, desde la més humil fins a la més elevada. Què es devinguda aqueixa gran missió? Una part dels atributs del poder espiritual ha sigut usurpada pel poder temporal; la diplomacia s'ha establert entre ls pobles; una multitud de consciències son escapades a sa direcció; i l'educació li es en part disputada, en part presa del tot. En efecte, al costat seu s'ha format un nou poder espiritual, incomplet sèns dubte, però rival, engrandint-se continuament. Els literats, els filòsops, els

les tendències a la guerra han predominat, i en aquest moment (1876) estan ben enlairades. Es una pertorbació de la qual ningú pot en aquest moment calcular ni la força ni la durada. Però s pot afirmar que l'esperit científic i l'esperit industrial, creixent sempre, rependran llur ascendent i duran una fase encara més pacífica que la transcorreguda de 1815 a 1852.

savis, encara que no formant corporació regular, no han deixat tampoc de trobar en les simpaties de les societats els medis d'arrebassar a l'antic poder espiritual una bona part de ses prerrogatives, i de posar totes les demés en litigi. Això revela la tendència actual de les coses. Un nou poder espiritual se forma a despeses de l'antic. La separació entre l poder espiritual i el temporal, tant feliçment establerta pel cristianisme, se perpetua i ha d'esser consolidada; perquè es la condició essencial de la preponderancia que la moral ha adquirit en les societats modernes, i que deu esser-li conservada per damunt de tots els interessos. La confusió entre ls dos poders motiva la subordinació de la moral a les consideracions polítiques.

El problema més difícil dels temps moderns es, evidentment, el problema industrial, es a dir, la reglamentació de les condicions del treball. Avui tot està en brega: una competència desenfrenada rosega ls amos i els obrers, i, en l'estat actual, el mal sembla sense remei; l'individu, al menys, està tocat d'impotència. La baixa dels preus creada per la competència es un agent de dissolució contra el qual no hi ha de moment cap preservatiu: d'aquí les ruïnes continues i els fraus que cada dia s'extenen. La condició dels obrers es

encara pitjor. Victimes de la competència dels amos, són, de sobre-puig, víctimes de la competència que s fan entre ells. D'aquí en ve l baix preu dels salaris, la misèria, el treball forçat dels menors, i funestes alteracions en la salut de les poblacions obreres. Evidentment, aquest mal està per damunt les forces dels individus que l sofreixen i està destinat a cridar en lo successiu, de dia en dia, l'atenció dels veritables homes d'Estat. Am tot, en mig d'aquests desordres, apareixen algunes tendències vers una organització; tendències, certament, espontànies, irregulars i, per tant, acompanyades de sofriments considerables.

Vindrà temps en que aquestes mutacions que s'han complert i s compleixen espontàniament i per les forces instintives del cos social, seran estudiades, afavorides, regularitzades pels homes d'Estat, a fi de que produïxin el major bé i el menor mal possibles. L'estat intel·lectual de les societats modernes es tal, que ls membres que les componen estan en el dret d'exigir-los treball i educació. Com més s'esborri la distinció entre les funcions públiques o privades, més se regularitzaran les condicions del treball. Per altra banda, com més positiva devingui l'educació, més possible serà fer-la universal, puix ha d'esser la mateixa en sa essència i no ha de variar

més que en el desenrotllament. Per ultim, essent la fi de les societats, no ja la guerra, sinó el treball; tenint la moral una autoritat preponderant; generalisant-se cada dia més els interessos industrials; les societats no podran esser explotades en favor de cap casta i seran dirigides vers la recerca de l'avantatge comú.

Així, el regim teologic, passant per les fases indicades més amunt, devé abstret cada cop més, se simplifica progressivament, i, a cada simplificació, té menos lloc en la vida quotidiana dels homes. Així, el regim metafísic, tant aviat subordinat com en revolta, pren definitivament la direcció en l'era de revolució que encara dura. Així, en fi, el regim positiu que a poc a poc s'es ensenyorit de totes les ciències, acaba d'entrar avui en el domini social. I simultaniament se realisen en les societats els canvis correlatius a cada un d'aquests ordres d'idees. Tal es el resum més general que s pot donar de l'història; tal es la successió dels tres regims, en els quals el darrer exclou els dos primers, titllant-los de desusats.

Ens servim molt, i jo mateix m'he servit, de la paraula *progrés*. Se tracta d'examinar de més aprop la noció que ella enclou. La teoria positiva de l'evolució de les societats es del tot independent del sentit de millora,

de perfeccionament. En realitat, les societats se transformen, i aquesta transformació no té res de fortuita: segueix una direcció determinada. Aquí podria deturar-se la qüestió científica; però un atent examen de l'evolució social mostra que ella tendeix, sobre tot, a fer prevaldre l saber sobre l'ignorància, la força intel·lectual sobre la força brutal, les idees generals sobre les idees particulars, les nocions de justícia sobre les d'interès, la raó sobre les passions, en una paraula, que desenrotlla les facultats superiors de l'home, sense, no obstant, poder obtenir mai una inversió completa; perquè ls mobils sortits de les passions i de les necessitats seran sempre més poderosos que ls mobils que deriven de l'intel·ligència. En efecte, si, examinat desde aquest punt de vista, el mot *progrés* sembla just, cal, am tot, no enganyar-se respecte son alcanç. El progrés es no infinit, sinó indefinit, com aquestes quantitats matemàtiques que poden acostar-se a un limit sense arribar-hi mai. L'home té imposat el limit. Confinat en el seu món, no li es permès veure sinó un recó de l'univers; aquest món es reduït; no menys reduïda es sa intel·ligència, que s'atura i s pertorba a mida que ls problemes se compliquen. Aquest conjunt de condicions immutables constitueix un limit igualment immu-

table, que l'esperit humà no assolirà mai, però al qual s'anirà acostant sempre.

Quan se reconeix que el progrés es la tendència a fer predominar més cada dia les idees generals, se comprèn la causa del desenrotllament de les societats tal com l'història ens el presenta. Així es com l'indústria, sistematizada de dia en dia, decanta sobre tot els seus esforços vers la satisfacció de les necessitats del més gran nombre. Així es com l'art, desde molt temps privilegi exclusiu d'algunes classes escullides, ve a fer-se sentir i apreciar en cercles que s dilaten sense parar mai. Així es com les ciències particulars perden el caracter d'especialitat exclusiva i s fonen en la gran ciència de l'humanitat. Així es, en fi, com la moral, admirable en l'antiguetat en quant a la persona, incompleta en quant a la família, nula en quant a la política, abraça avui aquests tres ordres de relacions. Tot el progrés està, doncs, comprès en la preponderància creixent de la generalisació.

L'autoritat de les nocions abstractes es també tal que, sèns dubte, alguns esperits sentiran decaure llur interès al veure les coses socials, judicades fins allavors infinidament modificables, seguir una llei constant. Al costat d'aquest defalliment s'hi pot posar també un optimisme enganyador, segons el

qual, fent-se l'evolució per ella mateixa, tot es sempre pera/més bé. Aquestes dues idees serien tant falses l'una com l'altra. L'home s'enganya sempre que s'imagina posseir sobre la naturalesa un poder absolut, i, desde aleshores, no coneixent ja les condicions de sa acció, s'aniquila en esforços superflus. Son poder real no comença fins que, mostrant-li un analisi rigorós el caracter de les forces naturals de les quals necessita, sab com ha d'arreglar-se pera utilitzar-les. En les societats un se llença a temptatives inútils o desastroses sempre que s va a l'encontre o enfora de la força que les mou; l'acció no devé efectiva i regular sinó quan, concorrent am la tendència natural, l'afavoreix o la modifica. Això ho dic per aquells a qui descoratjaria la perdua de nocions absolutes, que són enganyadores. En quant a la tranquil·litat d'un optimisme que en l'història acceptaria l fet consumat i en politica no sabria sinó deixar córrer les coses, es contraria a tota sana noció sobre les forces de la natura. Aqueixes forces són sempre brutals; el merit i l'esforç de l'home consisteix en civilisar-les i reduir an el minimum el mal que ocasionen, i extendre an el maximum els serveis que presten. Això mateix, com ho demostra l'estudi de les ciencias i de les arts, es un camp suficientment

extens pera tota l'activitat, pera tota la sagacitat, pera l geni del genre humà.

Es tant difícil col·locar-se en el punt de vista d'una llei natural regulant les mutacions de les societats; nostra educació es tant estranya a tota noció d'aquest genre, que no temo insistir de nou sobre aquest punt capdal. Lo que esfereeix l'esperit es comprendre que tants individus que semblen isolats i independents donguin per llur concurs una resultant determinada. La complicació del fenomen impedeix que un fins se plantegi la qüestió. La raó es impotent pera abordar-la. Sols la lenta experiència dels segles, sols l'espectacle de les transformacions successives ha pogut conduir nostres intelligencies rebelles a sospitar que això era així. Cal veure, com nosaltres ho fem avui, les societats desplegadas sobre la llarga ruta del temps recorregut, pera confessar que totes les combinacions destinades a immobilisar un estat social han sigut infructuoses, i que sempre una força més potent que les més potents de la terra ha arruïnat les institucions en apariencia més solides.

Aquesta acció, tota espontania i cega, tant atesa com combatuda pels esforços dels politics i per les conjuntures dels successos, destrueix i crea en el present com ha destruït en el passat. Ella ha de deixar d'esser

cega; els esforços dels polítics ja no han de combatre-la, i han de servir-la sempre; i el problema polític, plantejat d'aquí en endavant per la filosofia positiva es: utilitzar per a l major profit de les societats la força natural que ls es inherent i que les transforma.

III

COMPARANÇA DE LES RELIGIONS

I DE LES METAFISQUES AM LES NOCIONS POSITIVES

Tornem en poques paraules sobre lo que s'ha dit en els dos precedents articles. L'estat present de la republica europea es el resultat de les revoltes que han destruït l'antic ordre de coses. L'unitat catolica de l'Etat Mitjana s'es rompuda: d'aquí les innombrables dissidencies que han brotat de tot arreu, i ja no hi ha simbol religiós que pugui comptar am l'assentiment de tots els homes. Les doctrines metafisiques no han pas sofert un menor pampallugueig, i tampoc hi ha simbol metafisic capaç d'imposar-se a les intelligencies. Al costat d'aquest desordre, per un mai més irremediable, hi ha les ciencias positives, que cada dia adquireixen més autoritat; i es tal sa naturalesa que creen en els esperits una convicció

durable. En efecte, s'exerciten sobre objectes sempre accessibles a l'experiencia, i se serveixen de procediments sempre susceptibles de comprovació. Més aquests avantatges se troben provisionalment anul·lats a causa d'una llacuna essencial: les ciències posseeixen el món inorgànic per les matemàtiques, per l'astronomia, per la física i la química; posseeixen la teoria dels éssers vivents per la biologia; més els fenòmens socials estan per complet fora de llur incumbència.

Aquesta llacuna l'August Comte l'ha comblerta; ell ha ensenyat que les opinions humanes, que, en definitiva, regulen la forma de les societats, tenen una filiació pròpia, que l'ordre no hi es de cap manera fortuit, i que se succeeixen segons una llei determinada. En altres termes, les societats tenen una força intrínseca que anulla les influències accidentals i acaba sempre per predominar. La direcció d'aquesta força, un cop descoberta en la societat, se comprova en totes les ciències particulars, que també han passat per les concepcions teològiques i metafísiques per a devenir positives. Més adhoc amb aquesta extensió de la doctrina positiva al darrer domini ocupat per les doctrines rivals, les ciències no constitueixen encara una filosofia. Semblant pretensió fóra inútil, mentres restin isolades,

mentres no hagin trobat el medi de formar un sistema coordinat on cada una no entri sinó com part integrant. Cal, doncs, aplegar aquests fragments separats uns dels altres, i fer un tot de lo que fins ara no són sinó parts. Aquest tot serà la filosofia positiva. Se veu que ha sigut necessari que la ciència social fos desde l primer moment creada, altrament l'idea de filosofia positiva ni tant sols podria presentar-se; se veu que aquesta filosofia emana directament de les ciències, i que l caracter que ls pertany l'han adquirit definitivament. Ella, com elles, fa, per naturalesa, convergir els esperits; s'exerceix, com elles, sobre objectes sempre accessibles a l'experiencia; i, com elles, en fi, se serveix de procediments sempre susceptibles de comprovació. Filiació, metode, caracter, tot se troba indicat per aquest breu resum.

Aqueix fóra l moment de començar-ne l'exposició directa. Am tot, abans de resoldre-m'hi, me sembla util deduir primer les diferencies que la separen de la filosofia metafisica. La filosofia metafisica es la que ha presidit l'educació de la major part d'esperits illustrats; els mateixos que manifesten (com se veu) menyspreu per aquesta doctrina, són de vegades governats per ella sense saber-ho; i la filosofia den Condillac es encara en el fons

la guia filosòfica de més d'un savi que pretén tancar-se en el cercle dels seus estudis especials. Sentat això, l'oposició de la doctrina positiva am la doctrina metafísica serà clarament percebuda i pot-ser mellor sentida que si jo enuncies de primer antuvi ls caracters de la primera. Aquestes diferencies descansen sobre la naturalesa de les qüestions de que s'ocupen amdues filosofies, sobre l metode que empleen, i sobre l grau d'estabilitat que respectivament els es propri.

Lo que vaig a dir es del tot aplicable a les teologies, la base de les quals, en realitat, no es pas diferent de la de les nocions metafísiques.

La naturalesa general de les qüestions es oposada entre la filosofia ja teologica, ja metafísica, i la filosofia positiva. L'una s'ocupa de lo absolut l'altre de lo relatiu. Al començar ses investigacions en totes les ciencies, l'esperit humà està sobre tot animat per l'ambició de penetrar l'essencia de les coses i d'arribar a la noció darrera que les explica universalment. No se sentiria prou estimulat si no s plantegés problemes infinits. En el domini de l'especulació s'hi troba a gust, persegueix sense fi ses propries creacions, renova sense parar mai les combinacions de les nocions de que ell mateix se proveeix; i, enganyat per les falses aparien-

cies d'un horitzó que creu sense limits, feliç de manejar a son gust elements docils, abandona lo contingent, lo finit, lo relatiu, com se diu en llenguatge de l'escola, això es, la realitat de les coses tal com se presenta. No creu tampoc que ella pugui suministrar una base a la ciència; i sempre es en la consideració de les coses infinides i absolutes que busca son sistema. I, en efecte, podria esser altrement? La realitat es aleshores tant mal coneguda, que es molt poc l'interès que pot oferir. Cal molt de temps abans que ls fets particulars, observats escrupulosament, analisats, classificats, agrupats, suministrin a l'esperit d'inducció aquestes veritats generals que l'esperit metafísic aspira a obtenir de cop i volta. Aquestes nocions generals, procurades per l'experiència, participen del caracter de llur origen; són sempre relatives; les nocions generals deduides per altre metode tenen, sés dubte, la pretenció d'esser absolutes, però no ho són més que en apariència.

Lo absolut es inaccessible a l'esperit humà, no solament en filosofia, sinó en tot. Cada vegada que l'home ha resolt un problema, troba darrera la solució un altre problema que s'apresenta davant d'ell; i aquell que fos resolt novament, no desapareixeria sinó pera fer lloc a nous misteris, sense que l'esperit humà

pugui concebre un limit an aquesta serie de qüestions encadenades les unes a les altres. Per més que un vulgui estendre l'alcanç dels telescopis, no s'arribarà mai als limits de l'univers, si es que l'univers té limits. No s fa sinó estendre l camp de lo que coneixem, més no s'abraça tot lo que hi ha a conèixer. Així, en les ciències definitivament constituïdes, s'ha acabat tota especulació sobre les nocions absolutes. L'astronom ha junyit els fenomens astronòmics a la llei de la gravitació, i, sense preocupar-se ja més de lo que es aquesta llei en sí, l'accepta com el darrer fet de sa ciència. Evidentment, si ell provés d'explicar aquesta gravitació, podria imaginar mil hipotesis, totes igualment gratuïtes, totes igualment indemostrables. Lo que l'astronomia rebutja, lo que tota ciència abandona com un exercici en endavant inútil, la metafísica persisteix en intentar-ho; aquí es on s'ha refugiat en ultim lloc aquesta ambició primordial de l'esperit humà, qui del primer moment ha perseguit lo impossible.

Les nocions absolutes no són susceptibles ni de demostració ni de refutació. L'estudi de les ciències positives, que avui abraça tant vast domini, crea en els moderns hàbituts mentals que devenen imperioses, i ja no deixen accés a un altre metode. Pera ls esperits així for-

mats, tot lo que no pot ésser demostrat pels procediments científics es una hipòtesi inaccessible, i que fóra debades refutar. Abans de saber si una cosa està en la categoria d'aquelles que s refuten, cal saber si està en la categoria de les que s demostren. Aquesta institució de les intelligències es l'influència que més contribueix a separar el regim mental dels moderns del regim mental de l'antiguetat. Com mai els fets vénen a desmentir-la, el credit que guanya no reula mai. En els esperits s'hi forma una disposició refractària que elimina espontaniament les nocions que estan fóra del metode positiu; i aquesta diferencia de disposició es lo que fa variar tant, segons les edats de l'humanitat, el limit de les coses creïbles.

Quan l'home, al començament de la carrera científica, se llença a les investigacions sense limits de lo absolut, no hi havia sinó aquest camí obert davant d'ell. Avui s'ha oberta una altra via, la de l'experiencia i de l'inducció; ella no pot conduir a les nocions absolutes; i, quan un les demana a la raó, se li demana més de lo que té. Ni l'edifici es més solid que el fonament, ha dit en Bossuet, ni l'accident inherent al ser més real que l ser mateix. L'esperit de l'home no es ni absolut ni infinit, i l'intentar obtenir d'ell solucions que tinguin

aquest caracter, es sortir de les condicions immutables de la naturalesa humana. De qual-sevol manera que s variin les hipotesis, aqueixes seran sempre hipotesis de comprovació impossible; i lo que no pot esser conegut no ha de buscar-se.

Deixant, doncs, de banda una informació sobre les causes primeres i finals, la filosofia positiva renuncia resoltament a una ambició incompatible am la comprensió de l'esperit humà i es coloca en l'ordre de les qüestions que es possible abordar i resoldre. Ella aquí no fa sinó generalisar el procediment que les ciències particulars han empleat am tant d'èxit. Com aquestes ciències, reconeix per tot arreu algun fet ultim, limit de l'experiencia i de l'inducció, fet més enllà del qual res hi cerca. En l'inexperiencia jovenivola de ses forces, l'esperit humà ha remogut problemes que no eren susceptibles de cap solució. Avui, experimentat pel llarg temps, més potent també en les coses que li són factibles, sent les condicions que l regulen i tendeix cada vegada més a resignar-s'hi. Tancar-se així en el cercle de lo que l'escola anomena lo contingent, lo relatiu, constitueix entre les dues filosofies una diferencia capdal, de que la més insignificant reflexió basta pera fer-ne apreciar tot l'alcanç.

Si les ciències (i qui podria avui contestar-ho seriosament?) tenen raó d'abandonar tota informació sobre l'essència de les coses, la filosofia oposada no té raó de persistir en aquest camí. Les concepcions generals no poden pas ésser d'un altre ordre que les concepcions particulars, i lo que es bo pera les unes ha d'ésser bo també pera les altres. L'homogeneïtat de l'esperit humà naturalment se revolta contra aquesta dissidència radical sobre la naturalesa de les qüestions en filosofia i en ciència. Lo que tendeix a entorpir l'elaboració general es que mentres les nocions científiques són uniformement positives, les nocions socials encara siguin mig teològiques i mig metafísiques. Seguint cap a nosaltres el curs de l'història, se veu l'intrusió gradual de les nocions positives en les altres. Sempre hi ha hagut conflicte i sempre la victòria ha estat de llur costat. La lluita amb en Galileu per motiu del moviment de la terra no es en aquest llarg drama sinó un accident més conegut que ls altres. Entre les nocions absolutes i les nocions relatives, lo decisiu es la demostració sempre impossible en les primeres, al costat de la demostració sempre present en les altres.

Aqueix caracter, respectivament propi a les nocions positives i a les nocions absolutes, ha estat comprès i senyalat per en Voltaire en

son admirable conte *Micromegas*. L'habitant de Sirius i el de Saturn demanen an els savis que tornen d'amidar un grau prop del pol, quina es la talla de *Micromegas*, quina es la de son company, quina es la pesantor de l'aire, quina es la distancia de la terra a la lluna. La resposta no s fa pas esperar, i es franca, precisa i no suscita cap objecció. Més quan se tracta de la naturalesa de l'ànima, aleshores els filòsops, tant d'acord poc abans, són tots d'opinió diferent. Aquesta escena tant viva i tant enginyosa, simbolisa la concordancia en les qüestions positives, la discordancia en les qüestions absolutes. Sempre que un veu homes sincers i suficientment ilustrats trobar-se lluny de poder reciprocament convence-s en quant a un punt determinat, pot estar-se segur de que l metode es viciós o de que la materia debatuda es inaccessible a la raó.

No menys que la naturalesa de les qüestions es diferent el metode. La filosofia metafisica va de l'home al món: la filosofia positiva va del món a l'home. Una comparança farà comprendre la grave modificació que l'inversió d'aqueixes relacions a les concepcions aporta. Pendre l'home per punt de partida es fer com els antics astrònoms: es pendre la terra pel centre del món. Sens dubte, al començament fou inevitable que ls primers observadors mi-

ressin la terra com immobilitat i l'esfera celest com girant al seu entorn; però, qui no veu les falses idees que degueren ésser engendrades per aquesta primera i necessaria il·lusió? Res se presentava a la vista com realment era; i tot, distàncies, proporcions, moviments, fou percebut baix una aparença enganyadora. Tals i no menys grans són les il·lusions que causa posar el punt de partida en l'esperit humà. Aleshores fou, sens dubte, una necessitat lo que determinà aquest punt de partida. L'home tingué de començar per lo que coneixia mellor, per sí mateix. Més aquesta concepció, guia de les primeres investigacions i funció primordial que res podia reemplaçar, ha llençat una falsa aparença sobre l'món filosòfic i no ha permès percebre la relació entre les qüestions proposades i l'alcanç real de l'esperit que les examinava.

No hi ha problemes més complicats que ls problemes filosòfics. Així, cada cop que l'home aborda qüestions difícils per llur complicació, li es necessari, baix pena de no conèixer si s'ha desencaminat, li es necessari, dic, confrontar am la realitat el resultat de sos raonaments. Les ciències ofereixen la prova continua d'això que sostinc. L'astronomia, malgrat la simplicitat que li es pròpia i el poder dels medis matemàtics de que disposa, té necessi-

tat, desde que s tracta d'una qüestió complicada, de constatar la coincidència o la diferència de la deducció am l'observació. Am molta més raó això es necessari en fisica. Quan se provà d'aplicar el calcul a la propagació del sò, la diferència entre l resultat matematic i l'experiencia fou considerable; la prova mostrà l'error i la necessitat de la confrontació. Parlo de ciències comparativament simples; més, quin no fóra l valor de nostres raonaments en ciències més complicades, la química, la biologia sobre tot? Qui gosaria respondre d'una deducció un xic extensa, en la qual la contra-prova am l'experiencia no hi fos possible? Pera tot, doncs, ens cal confrontar el raonament am la realitat. Així, justament en la metafisica, que tracta les més complexes qüestions, aquelles en que la confrontació seria més necessaria, tota confrontació hi es interdita, perquè ls objectes de que ella s'ocupa estan fòra de l'experiencia. Així, res li garanteix que sigui real el resultat que ha obtingut per treballosos esforços de logica; d'aquí la vaguetat que li es inherent, següici inevitable de la posició que ha pres.

La veritable subordinació entre l món i l'home, entre l'objecte i el subjecte, entre les idees objectives i les idees subjectives, escapa per complet a la metafisica, separada pera

sempre més de les ciències. Les ciències parteixen del món exterior i dels objectes; les nocions així adquirides rectifiquen les idees teòriques que l'esperit havia de primer concebudes. No hi hauria cap salvació per a elles si procedien altrament, i tota la consistència que han adquirit es deguda a aquesta reacció continua entre les adquisicions de l'experiència i les nocions espontànies de l'esperit. Aquest procediment, seguit primer instintivament, reduït després a sistema, i, en fi, plenament confirmat pel judiciós anàlisi de les facultats mentals, ha produït i segueix produïnt els més feliços resultats. La metafísica, al contrari, no s'ocupa sinó de l'home, del subjecte, de les idees subjectives, i per això mateix, no havent mai de fer, per dir-ho així, la prova de ses deduccions lògiques, queda sempre tocada d'un dubte general, de que res l'en pot deslliurar. Així va engrandint-se l'interval que la separa de les ciències i romanent reclosa en son mètode, per a sempre estar-hi, mentre que les altres conreen el llur, en endavant cada vegada més fecon. Aquest es el moment de l'intervenció d'una filosofia que accepti per igual el món i l'home, i que someti el conjunt de les idees subjectives al conjunt de les idees objectives, treient a aquelles el caràcter absolut que ls és inherent, i a aquestes-

tes l'incoherència que resulta de llur isolament. Totes les concepcions així confrontades amb la realitat constitueixen la filosofia tal com avui la comporta un mètode sever. Perseguint, com fa la filosofia metafísica, les idees subjectives, s'arriba, certament, a idees generals, però fóra de les nocions positives, i cada cop més inacceptables per als esperits fets a una altra manera de demostració. Perseguint, com fan les ciències, objectes sempre particulars, s'arriba, certament, a nocions positives, però tocades d'impotència per llur restreta especialitat. En la combinació dels dos punts de vista es, doncs, com s'obté el general i el positiu, es a dir, la reunió de lo que separatament pertany a la metafísica i a les ciències. Aquesta combinació, doncs, se fa per ella mateixa quan totes les nocions adquirides per les ciències són reconduïdes cap a l'home, per a corregir, baix la comprovació de la realitat, lo que les concepcions purament subjectives tenen d'absolut, d'il·limitat, d'indemostrable.

Aquesta via, inversa de la direcció primordial, ha sigut per molt temps inaccessible, i, com he dit, l'home tingué necessitat, per una hipòtesi instintiva i necessària, de fer-ho tot a sa imatge i d'importar ses idees en les coses, tot esperant que, per una lenta reacció, l'experiència importés les coses en ses idees. Re-

conduir el món vers l'home, retornar l'objecte vers el subjecte, confrontar les idees subjectives amb les idees objectives, no ha sigut sempre possible. Avui això pot ser; avui això s'ha; i aquesta revolució mental, començada tants segles ha pels primers treballs matemàtics, prosseguida a través la creació successiva de les ciències, està a punt de complir-se. Allà també, si un vol reflexionar-hi, s'hi manifesten l'encadenament de les opinions humanes i la filiació del present amb el passat. Quant la terra serveix el seu ordre entre els planetes, l'home el seu lloc en la sèrie dels éssers vivents, la societat l'influència d'un moviment que li és propi, aleshores les arrels de les nocions absolutes, siguin teològiques, siguin metafísiques, s'assequen; i la confiança en les concepcions d'aquest gènere va minvant en les intelligències formades en l'escola de les nocions positives.

Així és que molts d'homes il·lustrats no deixen d'objectar que, després de més de dos mil anys, la metafísica remou incessantment les mateixes qüestions, sense haver obtingut cap solució permanent. És que, en efecte, les doctrines metafísiques estan segellades pel caràcter d'instabilitat. Res en aquest estudi perdura fixa; res pot ésser-hi mai considerat com definitivament adquirit; res persisteix en aquests sistemes que se succeeixen, llevat la

temptativa, sempre renovada, d'abordar qüestions sempre insolubles. Hi ha necessitat de recordar aquí al lector fets ben coneguts? L'antiguetat ha vist, pera no citar aquí més que ls sistemes principals, les lluites de l'Academia, del peripatetisme, de l'epicurisme; de l'estoicisme, del septicisme; i quan aquestes grans concepcions, que per molt temps havien ocupat les intelligencies més enlairades, començaren a agotar-se, el neo-platonisme reprengué momentaniament ascendent sobre ls esperits. La filosofia antiga, emperò, tenia de desaparèixer am la societat antiga, la metafisica pagana am la religió pagana: així l'neo-platonisme mor en el moment de l'entronisació definitiva del cristianisme. Aleshores comença una metafisica cristiana al costat de la religió cristiana; els problemes discutits pels filòsops de l'antiguetat són represos pels filòsops dels temps que segueixen. L'Edat Mitjana n discuteix d'analegs baix els noms de nominalisme, de realisme, de conceptuallisme. Després apareixen les doctrines de Descartes, les de Spinoza, les de Locke i de Condillac, la critica de Kant, les especulacions de Fichte, de Schelling, de Hegel; lo que ns condueix fins nostres dies. Tots aquests sistemes (aquests són els més grans, i quantes no n'he omeses de modificacions parcials!), tots

aquests sistemes lluiten sobre les mateixes bases de llurs concepcions. Això no es mai un edifici que va prosseguint-se: es sempre una construcció nova, aixecada sobre les ruïnes de l'antiga. Aquest quadro del passat es també l del present, perquè hi ha símptomes manifestos que indiquen que ls grans sistemes de Condillac a França, de Hegel i de Schelling a Alemanya, s'agoten i fan lloc a noves temporatives metafísiques.

L'història, doncs, revela l'instabilitat essencial de les doctrines metafísiques. D'aquí una experiència decisiva per sa prolongació. En realitat, i independentment de tot raonament teòric, les nocions absolutes són inestables i res tenen en sí que pugui mantenir una convicció duradera; en realitat se reemplacen continuament les unes a les altres; en realitat no tenen encara cap principi establert sobre l qual no hi hagi discussió. A cada gran època metafísica se fa taula rasa; altres esperits reprenen les qüestions fonamentals sobre altres dats; i tot el treball antic es perdut, en no essent com exercici i educació de la raó humana. L'història del món, ha dit Schiller, es el judici del món; i componen el judici de la metafísica variacions perpetuades incessantment durant més de vint segles.

Tot un altre espectacle presenten les cien-

cies, que s'apoiem sobre un altre principi. La llur marxa es continua; lo adquirent una vegada ho es per sempre, i el més petit cop d'ull sobre les diverses ciències basta pera mostrar que l'estat present es superior a l'estat passat. Així com de fet la metafísica està exposada a agitacions perpetues i a revolucions sense terme, així mateix, de fet, les ciències estan subjectes a una ascensió continua. Així com, de fet, la metafísica veu a cada nou sistema atacades i modificades ses bases, així mateix, de fet, les ciències, una volta han assolit la veritat, ja no la perden i edificuen am confiança sobre aquest solid fonament. El resultat està a la vista, enlluernant a tot-hom. Res més instructiu que aquest contrast sumministrat per l'història, actualment prou extensa pera que l'experiència sigui concloent. El temps deixa brollar a poc a poc ses ensenyances com altres tants rajolinets d'aigua que tot just solquen la terra; emperò a la llarga aquests rajolinets reunits formen una corrent que s'enduu les intelligències.

Lo que distingeix la metafísica i la ciència positiva es que l'una no debat mai sinó ls seus principis, i que l'altra no debat mai sinó ses conseqüències; situació inversa que dóna compte dels resultats oposats. En les ciències, la discussió gira sobre les coses noves i sobre

les induccions que n surten; en la metafísica gira sobre les coses primordials, sobre aquelles que han ocupat als més antics filòsops. Hem de remarcar també una diferència no menys profunda. Les ciències tenen un caràcter fixe i determinat com els objectes que estudien; no varien més de lo que varien les lleis naturals, i, essent aquestes lleis sempre i per tot arreu les mateixes, en resulta una sèrie de nocions a cobert de l'influència de llocs i temps. Una veritat astronòmica descoberta a Grècia no té ni patria ni data, i es tant admissible per als moderns com per als antics. El cas de la metafísica es diferent: com que ella descansa sobre principis *a priori*, sobre nocions absolutes tretes directament de l'esperit humà, varia com aquest mateix esperit, reflecteix les opinions de les civilitzacions successives, i es grega o oriental, pagana o cristiana. Els sistemes metafísics se mantenen menys per un lligam intrínsec i natural que per les circumstàncies extrínseques. La metafísica pagana mor amb l'adveniment del cristianisme, mentre que la geometria pagana o l'astronomia pagana no sofreix semblant interrupció.

Es que, en efecte, la metafísica té una missió essencialment crítica i, per consegüent, sempre lligada a nocions que no li són exclu-

sives: tal són les nocions teològiques. La metafísica s'ocupa dels mateixos objectes que la teologia, emperò se n'ocupa d'una manera diferent. Desde aleshores s'establí entre l'una i l'altra una relació que determina inevitablement el caràcter de la metafísica; també la veiem constantment en conflicte amb els poders religiosos, dels quals compromet les condicions d'existència. Així es com la metafísica pagana ha sotsavat, per una llarga elaboració, les bases mentals del politeisme i preparat el camí a l'adveniment del monoteisme en el món greco-romà. Així es com la metafísica cristiana, mare de tantes heretgies, ha dut el protestantisme, la desorganització de l'institució catòlica, i finalment les fases revolucionàries de les quals el món modern ha sigut testimoni.

La pretenció de tractar d'una manera independent les qüestions que les teologies resolen no ha sigut mai acceptada pels poders religiosos; més, per altra part, la pretenció de limitar dins d'un determinat cercle les discussions sobre les nocions absolutes comunes a les teologies i a la metafísica, no ha sigut mai acceptada per aquesta. D'aquí la missió social de les teologies i de les metafísiques. En l'història de les poblacions més avançades, aquests dos poders han sigut invencibles l'un per l'al-

tre; ells s'han repartit el domini comú per límits continuament variables entre la fe i la raó. La metafísica es sempre o auxiliar o adversari: perillós auxiliar permor de sa independència, perillós adversari permor de la competència que otorga a tots els esperits. Aquest joc alternatiu se perpetúa fins a la vinguda de les nocions positives, que ocupen el lloc d'ambdues per tot allà on les aconseguen, i que eliminen les explicacions tant teològiques com metafísiques.

Tal es, en l'història del desenrotllament de l'humanitat, la posició de la metafísica, tota ella correlativa i crítica. Les necessitats lògiques són imperioses pera l'esperit humà, i la metafísica ha satisfet per espai de molt temps una d'aquestes necessitats. Cal sempre a l'esperit algun medi general de coordinar ses concepcions, algun sistema que les abraci, algunes nocions comprensives que li serveixin de teoria i de guia. Això es lo que la metafísica ha fornit a les passades generacions. Es un intermediari (en tot l'esperit humà necessita intermediaris) entre les teologies, que sa discussió commou, i les nocions positives, de les quals, per aquesta mateixa discussió, prepara l'adveniment. Per un acord que continuament se comprova en l'història, i que es el resultat inevitable de les condicions

mentals de l'humanitat, aquesta generalitat, que aleshores no podia ésser altra, era suficient; perquè el conjunt del saber humà no era capaç d'oposar greus contradiccions a les explicacions absolutes i de limitar-ne l'extensió. Després, i a poc a poc, ha devingut insuficient. Les comparticions que en els coneixements restaren buides s'han omplert; lo que es accessible a l'intelligència ha sigut abraçat i s'ha fet la separació entre les nocions absolutes buscades debades i les nocions relatives, únic objecte real de nostres especulacions. Els segles s'han encarregat d'aquest doble treball, mostrant d'una part l'inanitat de les temptatives del Sisif metafísic, i de l'altra ls progressos constants i continuats de les nocions positives. En aquest punt, que es en el que ns trobem avui, el concurs entre les ciències i la filosofia devé manifest: les ciències se transformen en filosofia, o, més ben dit, la filosofia démana a les ciències sa base i son metode.

IV

DE LA FILOSOFIA POSITIVA

La distinció entre la filosofia i les ciències es essencialment transitoria; la filosofia no es

més que una ciència general; cada ciència especial no es més que una filosofia particular; tot es evidentment comú, la fi i els procediments. Quan, vinticinç segles ha, Socrates va separar la filosofia de les ciències, que fins aleshores hi estaven confoses, com se veu pels treballs dels antics filòsofs Anaxàgora, Xenòphan, Parmènide, etc.; quan, dic, Socrates operà aquesta separació, obeí instintivament a una necessitat que no ha fet sinó devenir més apremiant en els següents segles. Els fenòmens morals i socials s'escapaven talment a les vanes explicacions físiques de les ciències contemporànies, que l'esperit ferm i sincer de Socrates sen ressentí; i, d'altra banda, les ciències positives començaven a tenir prou consistència pera no acceptar ja sinó difícilment els procediments que eren propis a les concepcions teològiques i metafísiques. La tendència a l'excisió era, doncs, recíproca, i adhuc les ciències mateixes s'haurien disgregat del sistema filosòfic, si Socrates, prenent la davantera, no s'hagués posat de part de la filosofia. ¿Qui no sab que l'antiguetat atribuï a Hipòcrates l'haver separat de la filosofia la medicina, que, a títol de biologia, estava englobada en les especulacions generals?

La doble impossibilitat, doncs, tant de sotmetre ls fenòmens morals i socials a les

explicacions científiques com de sotmetre ls fenomens de la naturalesa física a les explicacions teològiques o metafísiques, aquesta doble impossibilitat se féu sentir imperiosament a Grecia en temps de Pericles; i fou aquell, per cert, un dels grans esdeveniments en l'història de l'esperit humà. Desde aleshores les ciències positives continuaren de mica en mica llur lenta elaboració, desfent-se progressivament, segons els graus de llur complicació, dels bolquers teològics i metafísics que les havien protegides en llur naixement; i llur independència, de primer precària, anà afermant-se cada dia més. Per altra banda, el món moral i social fou regit per les nocions teològiques i metafísiques. En aquest greu moment se veu l'antiga unitat teològica, el tipus de la qual més ben conegut ens l'ofereix l'Egipte, rompre's en dos irremediablement en els esperits. Dels dos fragments, l'un continuà movent-se en l'antiga òrbita de les nocions absolutes, es a dir, teològiques i metafísiques; l'altre es llençat pel nou camí de l'experiència; de l'experiència que, fins aleshores, sens dubte, no havia fornit sinó elements a les arts, sense pendre mai seti en les concepcions científiques. Això es també lo que imprimeix el caracter a tota la ciència i a tota la filosofia fins als nostres dies: la ciència devé, cada dia

més, extranya a la filosofia; la filosofia devé, cada dia més, extranya a la ciencia.

L'avenir d'aquests dos grans metodes era aleshores incert. Pera que s mantingués la relació recentment establerta per la excisió, calia que la metafisica reeixís en assentar d'una manera solida ls seus propis principis, o bé calia que les ciencias positives fossin incapaces d'abordar jamai els problemes al principi exclusivament reservats a llur rival. Ni l'una ni l'altra d'aquestes dugues condicions s'es realitzada. No fou concedit a l'esperit metafisic aturar-se en ses revolucions incessants; i l'experiencia mostrà una propietat que no se li sospitava, la de suministrar, ajudada de l'inducció i de la deducció, nocions plenament científiques. Mentres la metafisica, buscant lo absolut, girava inevitablement en un cercle on no hi trobava repòs, les ciencias, buscant lo relatiu, s'acostaven a poc a poc al domini que fins aleshores els havia sigut interdit. D'aquesta manera la qüestió s'ha trobat plantejada, però en sentit invers, com en temps de Socrates: aleshores, pels progressos de les idees, l'excisió entre la filosofia i les ciencias era inevitable; avui, pel mateix progrés, la reunió devé a son torn inevitable.

Així han anat les coses. Una hipotesi teologica, després metafisica, ha presidit els

començaments de l'humanitat, ha sostingut els seus passos i afavorit son desenrotllament. L'estudi de les lleis reals, estudi feble de primer, lent i de marxa poc segura, però que després, un cop vençudes les primeres dificultats, cresqué am rapidesa, ha ocupat un lloc apart. La confrontació fou inevitable, i, operant-se ella mateixa, successivament, féu recular l'hipotesi primordial. En els temps passats, emperò, la confrontació no era sinó parcial: avui es general i versa sobre tot el saber humà.

Un cop han conseguit posseir aquest conjunt, les ciències, pera transformar-se en filosofia, no tenen sinó una cosa a fer, i es ordenar-se elles mateixes en sistema. Realisada aquesta elaboració, satisfaran a totes les condicions d'una filosofia, es a dir, suministraran els primers principis de totes nostres nocions colocades en l'ordre verament natural. Aquest darrer treball es el que Comte ha realisat en la seva obra.

Cal desde un principi reconèixer am precisió la vera extensió del domini especulatiu, es a dir, determinar quin es el nombre de les ciències pures, d'aquelles que corresponen a lleis distintes i que no s'apliquen a un objecte natural particular. M'explicaré amb exemples que faran compendre la cosa sense cap ambigüitat. L'astronomia es una ciencia pura o es-

peculativa, perquè estudia les lleis geomètriques i dinàmiques que regeixen els cossos celestis; la química es una ciència pura o especulativa, perquè estudia les lleis que regeixen les composicions i les descomposicions dels cossos. Però la geologia no es una ciència pura, perquè s'ocupa d'un objecte natural particular del globe terraquí, i emmanlleva a les ciències pures, per exemple, a l'astronomia, a la física, a la química, etc., tots els medis d'escometre els difícils problemes que se li someten.

Tal es l'important distinció que cal fer entre les ciències especulatives i les ciències concretes. La filosofia, cosa eminentment especulativa, no pot, lo que es evident per sí mateix, incorporar-se sinó les ciències especulatives. Cal, doncs, enumerar-les pera establir desde l primer moment el veritable domini de la filosofia positiva.

En Comte distingeix sis ciències pures: les matemàtiques, l'astronomia, la física, la química, la biologia, la ciència social. Les matemàtiques estableixen les lleis de l'extensió i del moviment. A l'astronomia pertanyen la distància, la grandària, la forma del sol i dels cossos planetaris, les òrbites que recorren, i les forces que ls mouen. La física estudia tots els fenòmens deguts al moviment, a la pesantor, a l'electricitat, al magnetisme, al

caloric, a la llum, a les vibracions sonores. La química penetra en la constitució molecular de les substàncies, reconeix els elements indescomposables o, al menys, indescompostos, i determina les condicions que presideixen a les combinacions definides. La biologia recerca totes les formes que revesteix la vida desde l' darrer vegetal fins a l'home, abraça la jerarquia d'aquests sers, cada cop més complicats i enlairats, se familiarisa am les maneres que regulen la manifestació dels fenomens vitals, treballa pera precisar la relació constant que existeix entre l'estructura anatómica i la funció, patentisa facultats cada cop més altes en els animals superiors, i combinant l'examen de l'orgue i de les facultats, disputa a la metafísica l'estudi de l'home intel·lectual i moral. En fi, la ciència social segueix l'evolució de les societats, en distingeix les fases necessaries i determina la llei d'aquests canvis; més general i més veritable que la doctrina den Bossuet o que la den Condorcet, dóna compte del fetitxisme, del politeisme, del monoteisme i de l'era de revolució, demostra l'instabilitat necessaria d'aquests estats transitoris, i preveu desde aleshores l'adveniment complet de les idees positives. Aquest succint resum comprèn el conjunt del saber humà. No hi manca res,

res, excepte lo inaccessible a l'esperit de l'home, l'investigació de les causes primeres i de les causes finals.

Veus-aquí visiblement demostrat el caràcter que correspon a la filosofia positiva i que la distingeix profundament de les concepcions rivals. Cada serie de fenòmens apareix governada per lleis permanents. Sempre la terra i les planetes, ses germanes, van d'occident a orient, voltant i revoltant sense parar mai pel mateix camí que ahir. Sempre l'electricitat, esclatant en els núvols, torba la tranquil·litat de nostra atmosfera. Sempre un secret esforç dirigeix l'agulla imantada vers els pols de nostre globe. La combinació dels elements es sollicitada sempre per forces intimes que componen am dos gasos subtils els mars oratjosos que commouen llurs barreres de roques. Sempre la vida, posterior a la terra, cambía, per una singular transformació, en muscles, en òssos, en nirvis, els elements grollers disseminats pels aires, sobre la terra i les aigües. Sempre l dinamisme social, posterior a la vida, obra, en la sina de les aglomeracions humanes, segons un procediment regular. Allí radiquen les condicions necessaries de les coses tals com nosaltres les coneixem; elles formen l'horitzó de l'esperit humà, més enllà del qual l'ull de l'intelligencia es incapaç de veu-

re-hi res sinó l buid infinit. Aixís es com la vista física ha desplegat debades davant d'ella els espais immensos i el blau sense limit de les profunditats celests; l'extensió es obstacle suficient, i la vista no té pas alcanç pera arribar a eixes llunyanes distancies.

Regides les coses per aquestes lleis, es impossible anar més enllà, però es possible arribar-hi. Tota investigació que pretén traspasar-les se perd en el buid; tota investigació que les estudia en llur acció i llurs combinacions es fixa, determinada i, per lo tant, positiva. Desde l moment que s'ha eliminat lo que pera lo successiu ha d'esser eliminat, no s veu res que s trobi fòra de les sis ciències enumerades. Per més que un esforci sa imaginació, s'arriba sempre, en definitiva, a una d'elles; d'altra manera un surt, o millor, un creu sortir dels limits de l'esperit humà, i, en lloc de tractar les qüestions reals, s'agiten concepcions mentals, destinades, com l'història de les teologies i de les filosofies ho prova, a perdre a poc a poc l'assentiment de les intelligències. Tot lo que nosaltres podem saber cau evidentment dintre de les nocions geomètriques de l'extensió i del moviment; del coneixement del sistema celest a que nosaltres pertanyem; del joc dels agents que a la terra tot ho governen; de les combinacions dels

elements químics; de l'estudi de la serie dels sers vivents, al cim de la qual hi ha l'home; i, en fi, dins de les condicions baix les quals les societats se desenrotllen. Més enllà d'aquest conjunt ja no s'hi pot imaginar sinó especulacions sobre l'essencia de les coses i sobre les causes finals; més, essencia de les coses, causes finals, qüestions teològiques i metafísiques, tot això està fora de l'experiencia. L'esperit humà, de qualsevulga manera que s'enginyi, no té cap medi pera arribar-hi; i, producte, ell mateix, de les causes que tot ho produeixen, no tenint vista sinó sobre un recó d'univers, no podent combinar les idees complexes sinó en un limit molt restret, encara que intentés impossibles pera conseguir-ho, no fóra pas més aprop de la fi inaccessible que fa tant temps s'ha proposat.

La filosofia, doncs, està en el conjunt de les ciències que donen el coneixement del conjunt de les coses. Més, fins aquí, això, a dir veritat, no són sinó materials; i, pera que la construcció s'acabi, cal un doble treball, a saber, una classificació sistemàtica i l'exposició dels principis més generals que enclou cada ciència.

Les sis ciències han sigut classificades per August Comte per l'ordre següent: matemàtiques, astronomia, física, química, biologia i ciència social.

Veus-aquí les raons que l'han conduit an aquesta classificació, i que no n permeten d'altra.

Les matemàtiques hi són en primer terme a causa de la major simplicitat que ls pertany; amb ajuda d'un ben reduït nombre d'axiomes suggerits immediatament per l'experiència, arriben, pel camí de la deducció, a prodigiosos desenrotllaments. De totes les ciències, es aquella que menys emmanlleua a les nocions experimentals; es aquella ont el treball intern de l'esperit humà intervé més. Es meravellós veure com unes quantes veritats d'una simplicitat extrema condueixen a resultats importants i a fórmules fecundes. Les matemàtiques marxen sense l socors de les ciències subsegüents; són més generals que cap altra; perquè, què hi ha més general que les nocions d'extensió i moviment? Aquesta doble consideració es la que ls assigna l primer lloc en la jerarquia científica.

El segon lloc, per la mateixa raó, pertoca a l'astronomia. L'astronomia deu molt més que les matemàtiques a l'experiència, a l'observació. Tots els resultats que ha obtingut són el premi de l'estudi pacient i minuciós de les apariències celests, i, en aqueix sentit, es notablement més complicada que les matemàtiques; però sense aquestes no pot res. Si

un, en l'evolució de les ciències, s'atura en l'antiguetat, reconeix tot seguit la justesa de la classificació de Comte. En aquest punt no hi ha física: hi ha una astronomia. En veritat, aquesta astronomia es purament geomètrica. Però té l veritable caracter científic, el de la previsió: es sabut que Hipparc havia calculat els eclipsis per sis cents anys després d'ell. La astronomia mecànica es tota moderna: no s'ha format sinó per l'extensió de les lleis de la caiguda dels cossos graves als cossos celests. Més això en res altera la classificació primordial, perquè entra en la dependència que subjecta les ciències l'una a l'altra un cop constituïdes.

L'història es qui determina l terç lloc en la jerarquia, i qui l'assigna a la física. L'auxili de les matemàtiques li es indispensable: mercès an elles soles l'esperit penetra fonament en la regla de les coses; sense aquesta guia, que tant aviat rectifica l'experiència com la deixa enrera, les teories serien molt menys segures i molt menys comprensives. A la pregunta de per què l'ordre jeràrquic ha sigut espontaniament i inconscientment seguit, se respon que la matemàtica es la més senzilla de les ciències, ja que es la que presuposa menys materials preliminars, no requerint sinó axiomes que són fets d'intuïció. Se respon

que a son torn l'astronomia no exigeix més que observacions pacientes i reiterades, i que una matematica geometrica li basta pera penetrar ben endavant en el sistema de les revolucions celests. Pera la fisica, emperò, el problema s complica considerablement i devé molt més ardu, perquè calen ahora experiments perpetuals, que no agradaven a l'antiguetat, i una matematica poderosa que encara no existia.

En arribant a fenomens menys a l'alcang de nostra observació, se troba la ciencia que estudia ls elements en llurs accions moleculars. La quimica, evidentment, ha d'esser colocada després de la fisica, dèu de coneixements de que ella no pot passar-se. El caloric, la llum, l'electricitat, representen un paper massa gran en els fenomens quimics pera que l lloc de la quimica no sigui fixat en la jerarquia científica. Aquesta subordinació, donada, com se veu, per la naturalesa de les coses, es donada també per l'història: la quimica es una ciencia recent; no estem gaire lluny de la seva naixença. Abans dels admirables descobriments del segle passat ¹ hi havia alquimistes, obrers infadigables en mantenir enceses les fornals, en remoure les substan-

1) Littré escrivia això en 1844. —(N. del T.)

cies, i fent çà i enllà preciosos descobriments tot perseguint quimeriques investigacions. Els químics del segle XVIII foren els qui fundaren la química científica. Altrament, aquí ve a expirar l'influència matemàtica, absoluta en l'astronomia, gran també en la física, quasi nula en la química. Així, les teories, manques d'aquest potent socors, són molt més restringides en llur alcanç i en llur previsió, caracter que va a marcar-se més cada cop en les ciències subsegüents.

La gran ciència dels sers vivents, la biologia, succeeix a la química. Es sols la química la que li ensenya que ls teixits organitzats estan compostos dels elements inorgànics disseminats en el reste de la naturalesa; que ls materials se transformen incessantment entre ells en el sí dels cossos animats, i que la nodrició, que es am la reproducció, la vida completa en el vegetal, i la base de tot lo demás en l'animal, no es, a dir veritat, sinó un immens treball de composició i de descomposició químiques. La biologia està talment lligada a la química, que avui aquestes dugues ciències estan viciosament confoses en lo que s'anomena *química orgànica*, i no es ni tant sols determinat el domini respectiu de cada una. Aquí cal senyalar un punt essencial en l'història; la biologia, am tót i sa subordinació

jerarquica a la química, no es una ciència del tot recent: Aristotil, Herophil, Erasistrate, Galilè, han executat treballs veritablement positius. Es que la biologia ha pogut esser directament escomesa per l'anatomia i s'han estudiat desde l primer instant les funcions dels orguens. Més, pera l'antiguetat, la nodrició ha restat lletra morta (la nodrició, fonament de tota vitalitat!): un abim separava l món organic del món inorganic; i, a falta d'una ciència que no existia, no podia formar-se cap idea positiva de l'elaboració per la qual els teixits vivents se formaven a despeses dels materials bruts. La química ha complert aquest abim, i es indubtable que la biologia, fragment isolat fins aleshores, no ha sigut introduïda en la ciència general fins després de la creació de la química. Aquell es el veritable punt de vista de l'història científica i l'explicació d'una anomalia aparent.

En fi, en sisè lloc ve la ciència social. Gairebé no hi ha necessitat d'indicar la relació de subordinació en que s troba respecte la biologia. L'estudi de l'home en societat té per fonament necessari l'estudi de l'home considerat com individu; requereix també, pera donar consistència a ses teories, el coneixement de les condicions generals baix les quals la vida s manifesta. Les condicions de

la vida en tot son conjunt constitueixen un terme amb el qual deuen esser incessantment confrontades les teories socials: n'es la necessaria pedra de toc. En una paraula, la biologia suministra a la ciencia social el terrer, com la quimica el suministra a la biologia. No hi ha tampoc necessitat d'insistir pera mostrar que la ciencia social es, en l'història, com en la jerarquia, posterior a les altres ciencias. Quan les unes han progressat i s'han coordinat, es quan les temptatives pera determinar l'altra han devingut cada cop més freqüents, cada cop més interessants.

Tal es la coordinació sistemàtica de les ciencias pures o especulatives. Ella s funda sobre l'independència de la ciencia inferior respecte de la superior, sobre la dependència d'aquesta respecte d'aquella ¹; sobre ls objectes cada vegada menys generals de que respectivament s'ocupen: l'extensió i el moviment el sistema celest, els agents físics, els fenòmens químic, la vida, la societat; en fi, fins sobre l desenrotllament històric, que no ha deixat esclatar les ciencias sinó d'una a una, i

1) Entengui-s bé que aquesta independència no existeix sinó pera ls temps anteriors a la constitució de cada una. Més tard, les ciencias superiors i inferiors devenen dependents les unes de les altres, i hi ha entre elles un cambi de constants serveis.

segons la llur complicació. Aquest ordenament porta en sí sa demostració, i desde aleshores se poden veure les diverses categories de fenomens, sotmesa cada una a la llei que la regeix, produir am llurs combinacions l'espectacle de nostre món. Així s'arriba al més alt punt que sigui permès alcançar, i desde allà s'abraça tot lo sabut; veritable posició filosofica, desde la qual no escapa res i on les coses són vistes en llurs relacions reals, prou enlairada pera dominar, prou judiciosament escullida pera no donar çap vertic.

La filosofia de cada ciencia en particular es continuament aclarida per la coordinació sistemática, que així posa en llur lloc successiu les matematicues, l'astronomia, la fisica, la quimica, la biologia i la ciencia social. Res prepara mellor l'esperit pera concebre ls metodes i els resultats que un ordenament en el qual les ciencias estan entre sí en la relació més directa i que mostra desde l primer instant les multiplicades reaccions de les unes sobre les altres. A primera vista s veu el caracter dels metodes empleats per cada ciencia: a mesura que s passa de l'una a l'altra, se veu el procedir seguit instintivament per l'esperit humà mudar i modificar-se segons la materia de que s tracta. Per això la logica elementaria, tant ben establerta per Aristotil, devé logica

especulativa, i, per la combinació dels mètodes particulars, constitueix el mètode general de l'esperit humà. En les matemàtiques, on l'inducció es quasi nula i se redueix a una mena d'intuïció, regna amb sos més extesos i admirables desenrotllaments la deducció, que d'uns quants axiomes en treu una infinida munió de proposicions encadenades. L'inducció que, al contrari, fa sortir de fets particulars una llei general, pren un lloc sempre cada vegada més gran, en les ciències subsegüents. El mètode especialment conreat per l'astronomia és l'observació: l'astronomia no té sinó un sol sentit, la vista, per a estudiar els fenòmens dels quals s'ocupa; aquests fenòmens se compleixen sense que ella pugui en res modificar-los; i per això es que ha d'estudiar les regles i el poder de l'observació qualsevol que vulgui fer-sen una veritable idea. El mètode de la física i de la química és un altre: en ell els agents els tenim a mà; el nombre n'és limitat; se pot, no modificant-ne sinó un, deixar subsistir tots els altres: és l'experimentació; aquestes ciències n'ofereixen el model perfect. Qualsevol que vulgui saber lo que és l'art d'experimentar, d'instituir convenientment un experiment i de deduir-ne justes conclusions, ha d'anar a l'escola de la física i de la química. Fins després d'haver sigut for-

mat per aquestes institutius rigoroses es quan un pot, en les altres ciències, on l'experimentació es menys pura, apreciar degudament els resultats que dóna. Com que la química està entre l'món inorgànic i el món orgànic, i forma el pont que duu a la biologia, participa pel mètode d'aquest caràcter intermediari; i, si té l'experimentació com la física, té, com la biologia, la classificació. Formar la vera nomenclatura de les coses i imposar-los un nom sistemàtic que n'indiqui la naturalesa, es un dels atributs de la lògica especulativa; i, encara que pertany també a la biologia, es, am tot, en la química ont aquest atribut pot exercir-se de la manera més completa. Aquí, una bona nomenclatura es el resum de tota la ciència; el nom sistemàtic de cada còs ha de fer-ne conèixer directament la composició i contenir com una mena de compendi de sa història. Així, els mateixos pares de la ciència havien fundat una nomenclatura admirable, encara que hagi devingut insuficient; les nomenclatures sistemàtiques en botànica, en anatomia, en patologia, no poden assolir un grau tant alt de perfecció. La química figura col·locada en la jerarquia científica, a tal punt que la nomenclatura, devenint útil, no es, am tot, prou difícil pera que no pugui unir totes les consideracions an el caràcter

suprem de la ciència, en una sola noció preponderant, en la de la composició dels còssos.

En la biologia apareix un altre aspecte de les coses, i aquesta ciència comporta també un altre mètode general: en ell tots els sers, desde la planta fins a l'home, formen un sistema que presenta per tot analogies i diferències. En cada ser, les edats, desde la concepció en la llevor vegetal o en l'ovul animal, fins a la decadència senil, ofereixen variacions successives encadenades les unes a les altres. En fi, en el mateix ser, les influències del medi ambient i de la nutrició produeixen modificacions profundes, matèria feconda en aproximacions. D'allà surt el mètode que correspon en propietat a la biologia, i de que cap ciència fa un ús tant constant, tant profitós, es a dir, el mètode analògic o comparatiu. Lo que no fa sinó apuntar en la biologia, arriba an el seu ple en la teoria de les societats. La doctrina de les edats, en efecte, no es més que l rudiment del mètode històric, privilegi especial de la ciència social. Aquí l'investigació procedeix, no ja per simple comparança, sinó per filiació gradual. L'individu, en sa curta evolució, no pot suggerir el mètode històric, el qual, al contrari, brolla directament de la contemplació de les fases successives de l'humanitat. Tals són els mètodes

particulars el conjunt dels quals constitueix, segons la feliça expressió d'August Comte, el poder general de l'esperit humà.

Això per lo que s' refereix al metode. Anem a veure l resultat. Abraçar en un resum comú tots els fenomens sense excepció, i pendre-n l'encadenament, dóna per força la convicció de que les coses estan sotmeses a lleis fixes, es a dir, al joc regular de llurs propietats. Tals agents produiran sempre aquests efectes. El viatge que la filosofia positiva fa fer an el domini mental, se sembla molt a les primeres circumnavegacions, que revelaren a l'home les dimensions del globe terraqui. Mentres aquell no havia donat la volta a sa mansió, podia suposar-li dimensions desmesurades i res li revelava ls limits reals en els que estava tancat. De la mateixa manera l domini mental ha pogut per molt temps semblar infinit; però, del moment que terminà la circumnavegació, del moment que per tot arreu s'han tocat els limits, cal tornar a la realitat. Aquests limits són les lleis que regeixen totes les categories de fenomens que coneixem.

L'immutabilitat de les lleis naturals a l'encontre de les teologies, que introdueixen intervencions sobrenaturals; el món especulatiu limitat, en oposició a la metafísica, que persegueix lo infinit i lo absolut: tal es la

doble base sobre la qual reposa la filosofia positiva. Referint cada ordre de fets a un ordre de propietats naturals, ella exclou les teologies, que, baix la forma de fetixisme, de politeisme i de monoteisme, suposen una acció sobrenatural, i les metafisiques, que van a buscar, més enllà dels fenomens, llur punt d'apoi en les hipotesis. L'esperit positiu ha successivament barrat totes les sortides a l'esperit teologic i metafisic, descobrint successivament també la condició d'existencia de tots els fenomens accessibles i l'impossibilitat d'assolir res més enllà.

Tenint d'aquesta manera ls metodes i els resultats generals, la filosofia aguanta ls fils de totes les ciencies. Aquesta es la missió que li pertoca, però desde fa molt temps se li ha escapat, sense que mai hagi pogut rependre-la persistint en la via metafisica. Els procediments cientifics i metafisics són massa radicalment distints pera que ls darrers exerceixin en endavant influencia sobre ls primers; i an aquesta dissidencia profunda cal atribuir la repugnancia per la metafisica de que són testimoni bons esperits cientificament conreats. La ciencia positiva no pot devenir metafisica: son treball, justament, ha sigut el despullar-se successivament d'aquesta vestimenta estrangera, de la qual cada jorn

llença alguns pellingos que l temps no havia encara arreballat. Per aquesta part, res pot canviar-se. Més aquesta denegació no es, en veritat; sinó un refusament imposat pel no haver-hi esperances d'exit. No hi ha cap esperit que no s considerés ditxós de tenir una filosofia, de compendre mellor els principis generals de sa propia ciencia am l'auxili de la comparança am les ciencias veïnes i de formar-se una idea exacta del saber humà, tot prenent-ne la coordinació, l'alcanç i els limits. La filosofia es el veritable remei a l'acció dispersiva de les especialitats; més pera això cal que sigui homogenia am les nocions positives, nocions que l'esperit humà a cap preu pot ja sacrificar: altrament l'eficacia n'es nula. Avui sen té de sobres la prova: mai la filosofia ha exercit menys imperi sobre les ciencias, perquè mai, en cap epoca, els dos metodes positiu i metafisic han estat separats l'un de l'altre per un major interval. En endavant la fusió de la filosofia i de les ciencias es per igual necessaria a totes dues, i no es pas menys important, en l'estat actual dels esperits, el sometre les ciencias a la filosofia, que la filosofia al metode científic.

En aquest punt la filosofia canbia completament de manera d'esser. Les modificacions que li són destinades ja no fan referencia a

ses bases: no n' fan sinó an el seu cim. Apoiada sobre l' solidi terrer de les ciències, serva, com elles, els primers fonaments; però també, com en elles, les construccions darreres van renovant-se i creixent continuament. No s' fa cap adquisició en una ciència qualsevol que no vingui en profit de la filosofia; li correspon enriquir-se successivament de totes les riqueses i, per tant, modificar-se en sos desenrotllaments, obeint desde aleshores a gratient les lliçons de l'història, que demostra la variació inevitable de les opinions humanes, la filiació que segueixen, la relació constant entre l'estat mental dels pobles i llur estat social, i el caracter sempre relatiu de les idees filosòfiques.

I, en efecte, hi ha una reacció necessària entre la ciència social i totes les altres ciències; reacció manifesta, de fet, en l'història, més la naturalesa de la qual se revela a la filosofia desde que aquesta s' troba en estat de comprendre-la. Si en la jerarquia, la ciència subsegüent depèn, per un enllaç necessari, de la ciència antecedent, es també cert que la ciència antecedent experimenta una útil reacció per part de les ciències subsegüents. Ella n' reb nombroses claretats, els emmatlleja metodes útils i sen serveix pera rectificar son propi punt de vista, ja pera engrandir-lo, ja

pera crear-se nous recursos. Essent així, i el més lleuger examen mostrarà la veritat de aquesta proposició; essent així, dic, se concebeix la considerable influencia que ha de exercir la ciència social sobre el conjunt científic; perquè colocada en últim lloc, i venint després de totes les altres, si reb de totes elles els auxilis necessaris, dóna a totes fecondes indicacions i el més ferm apoi. Així se troba establerta la reacció reciproca de totes les parts; i, semblant al circuit electric, el circuit filosòfic s'ha tancat. La primera ciència depèn de l'última; l'última depèn de la primera; i totes juntes enclouen en llur circumscripció el domini de la realitat obert a les investigacions humanes. Aquí acaba tota distinció entre la ciència i la filosofia; la ciència social es el terme on van a parar totes les altres i d'on parteixen les direccions. Però aquest resultat final no es possible sinó a la filosofia positiva, que s'ha incorporat els metodes i els resultats de les ciències particulars.

Ja que totes les ciències van a parar a la ciència social; ja que, a son torn, la ciència social reacciona sobre totes les altres, no hi ha, doncs, veritablement més que una sola i gran ciència, la de l'humanitat, que tot ho comprèn i tot ho resumeix. En ella hi ha tota la filosofia, i res hi queda enfora. Desde el veritable

punt de vista, filosofia i ciència de l'humanitat, tot es hu, i no hi ha cap separació a establir entre l savi i el filòsof. Aquestes dues classes, avui distintes, deuen reunir-se o en una ciència més general, o en una ciència més positiva, qualsevolga que sigui la fórmula de que un vulgui servir-se. Pel demés, es interessant seguir retrospectivament en la història aquest resum, tot especulatiu. Aquí radica la causa teòrica de lo que la pràctica mostra realitzat en tot temps, això es, el predomini director que ha pertocat fins al present a la filosofia, ja teològica, ja metafísica. Si, en el veritable sentit, tota filosofia es ciència de la humanitat, ha calgut ben bé que aquesta ciència, la més general de totes, presidís sempre la direcció de les societats. Així, per sa mateixa naturalesa, qualsevolga forma que revesteixi, s'ha trobat posada en el cim; no ha deixat mai d'esser la reguladora, i, en sa transformació en filosofia positiva, també conserva aquest caràcter, que li es essencial. Desde l principi, i en absència de la noció positiva de les coses, una hipòtesi instintiva sobre les causes dels fenòmens li dóna la posició que ha d'ocupar; senyora de totes les ensenyances en les grans teocràcies de l'antiguetat, senyora també de l'home i de les societats després de l'excisió operada per Sòcrates, porta l timó; i

durant aqueix temps l'hipotesi que li serveix de fonament es sotmesa al judici de les generacions que se succeeixen i de les ciències particulars que van engrandint-se. En efecte, i això s'ha de remarcar en l'història, no hi ha cap progrés en les ciències que no s'ha de sentir en les idees; aquelles no poden créixer sense modificar considerablement les opinions, siguin teològiques, siguin metafísiques. Això s'ho explica qualsevol que compregui que, essent la filosofia la ciència de l'humanitat, les ciències particulars ne són les afluents.

El mecanisme de l'història, si puc expressar-me així, al menys en la part especulativa, apareix desdeleshores tot sencer a nostres ulls. Se manifesta el procediment pel qual les opinions humanes gradualment s'han modificat; i aquesta modificació successiva, dit d'altra manera, l'història, és deguda a la reacció de les parts sobre el tot, i del tot sobre les parts, no podent la filosofia social avançar sense fer més fàcil el desenrotllament de les ciències particulars, i no podent, a son torn, avançar les ciències particulars sense modificar la filosofia social. Certament, no es sense interès que un fixa l'esguard en aqueixes profunditats de l'història i que s'heu de brollar en mig del remolí de fenòmens socials tant complicats, en mig de l'acció de individus tant

independents, en mig del conflicte de masses nacionals tant diverses, en mig de la successió de generacions tant isolades ja de llurs antepassats malgrat la curta distancia, que s veu brollar, dic, la condició secreta que determina la marxa general del sistema.

La missió primordial i necessaria de l'imaginació i de l'hipotesi tendeix cada dia més a minvar i a desaparèixer. En endavant, una sola cosa es capaç de determinar la convergència dels esperits, la demostració, de la qual suministren el tipo les ciències. Res pot suplir, en l'estat mental de les poblacions modernes, aquest indispensable ofici. Sigui l que s vulgui l mobil a que un se dirigeixi, creix incessantment el nombre d'aquells la convicció dels quals forma a una condició sola, l'assentiment espontani i involuntari que es el fet de la demostració. Tot lo demés es ineficaç. L'esperit humà, en virtut de sa propria constitució, no es pas lliure en son assentiment; i, quan ha assolit la prova, li es impossible no acceptar-la. D'allà deriva, en totes les ciències, entre ls homes més allunyats i més diferents, l'acord uniforme i constant sobre les nocions definitivament establertes. Cap heretgia hi pot esclatar, i, mellor que tota autoritat, l'assentiment, necessari perquè es involuntari, sosté la contínua convergència

dels esperits. Tal es el caracter que avui ha de tenir tota filosofia: cal que ella posi, com les ciències, sos principis en una regió on siguin sempre i a cada instant demostrables, i, per consegüent, sempre i a cada instant acceptats.

Siguin les que s vulguin les critiques que s puguin fer del llibre d'August Comte ¹, tant en els detalls com per la forma, convé deixar-les per complet de banda; perquè lo que aquí importa es mostrar els punts capitals d'aquesta gran obra: lo demás es secundari. Aquests punts essencials de sa obra filosofica poden presentar-se així: la determinació de la llei que regeix les societats, passant per l'estat teologic i l'estat metafisic pera arribar a l'estat positiu; la naturalesa de les qüestions, que deuen deixar d'esser absolutes pera devenir relatives; el metode, que va del món a l'home, i no de l'home al món; la coordinació jerarquica de les ciències, que n'indica les relacions i les reaccions reciproques; l'incorporació de les ciències en la filosofia, i per això, en fi, l'homogenitat establerta entre totes nostres concepcions. Aquestes són les bases de la novella elaboració filosofica; això es lo que n fa l caracter, i també lo que ha hagut d'esser, de bon principi, sotmès a l'apreciació del

(1) *Cours de Philosophie positive.*

lector. En la marxa continua de l'humanitat, els pobles han arribat avui al punt de partida de les idees filosòfiques. L'història demostra, en tot son desenrotllament, la vessant i el llarg curs de les idees teològiques i metafísiques; però comença ja una altra vessant, i la deïu de les idees positives se vessa a son torn, abandonada d'aquí en endavant al jaç que ella va obrint-se i a la pendent que se l'emporta.

TAULA

	<u>Pags.</u>
— LITRE.	5
Prefaci.	15
De la filosofia positiva	30